

Jönnek a robotok?

Új ipari forradalom?

Lehetőségek és korlátok

A Csillagok háborúja két gondolkodó majdnem élőlényétől meszse vannak: általában egy számítógép és egy kar az alkotórészek. Többségük teljesítőképességben elmarad az 1. századbeli Alexandriai Hero által a legenda szerint szerkesztett mûmadaraktól, hisz nem csivitelnek, nem isznak vizet és nem tudnak repülni. Előállítási költségeik viszont jóval meghaladják a mondabeli Gólemét, melyhez csupán anyag és titkos igék kellettek.

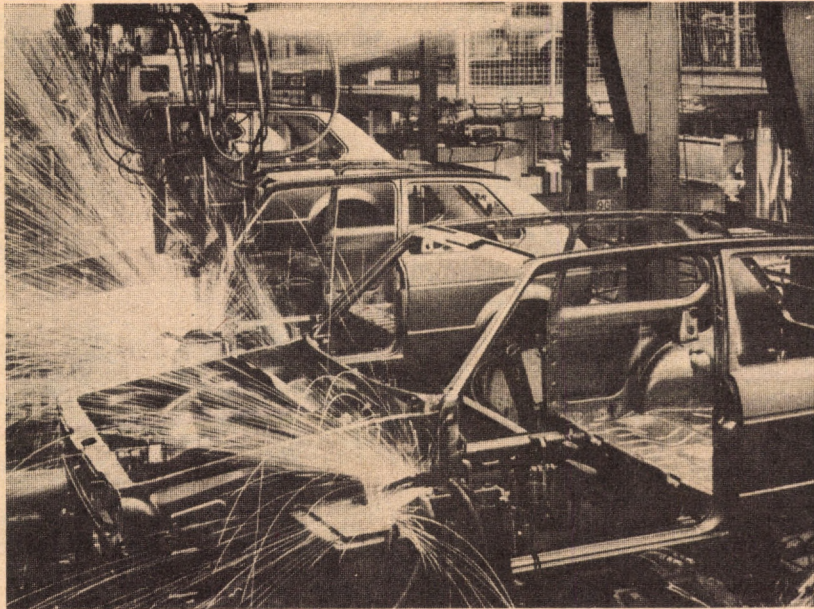
Az emberi tevékenységet imitáló szerkezetek a XVIII. században tűnnek fel. Bécsben őrznek például egy 1753-ból származó gépet, mely írni és rajzolni képes. Két francia órás — testvérek egyébként — ugyanebben az időben több olyan figurát készített, melyek hangszereken játszottak. Egy honfitársuk óraszerkezetre járó kacsát konstruált, míg a londoni Victoria és Albert Múzeumban egy embert faló géptigris található.

Széles választék

Manapság e masinának utódai talán egy újabb ipari forradalom beköszöntét jelzik. A mai ipari robotokat egyelőre egy meghatározott tevékenység elvégzésére szaktöltötték. A legtöbbjük pont- vagy ívhegesztést végez, lefest egy felületet vagy az anyagmozgatásban jeleskedik. De ötven ilyen robot is nem ritkán 200 munkást helyettesít.

Az ipari robotok népszerűsége egyre növekszik. Tíz évvel ezelőtt az amerikai General Motors még mindössze 50 robottal rendelkezett, ma 270-et „alkalmaz” és 1990-ig 14 000 további munkavégző szerkezetre van igénye. Jelenleg még csupán 100 millió dollár értékben állítanak elő robotokat az Egyesült Államokban, az évtized végére azonban az iparág 2 milliárd dolláros nagyságrendűre nőhet. Ez a szint sem jelenti az eladások számára a „plafont”; előrejelzések szerint a robotok iránti igény az évezred végéig is akár évi 30–35 százalékkal nőhet. 1985-re egyébként egy tanulmány szerint az autógyártásban a futószalag mellett dolgozók egyötöde lesz robot, az évtized végére pedig állítja a Carnegie Mellon Egyetem prognózisa, a gyáripari munkahelyek 4–7 százalékát fogják robotok betölteni.

Azok a robotok persze minden valószínűség szerint továbbfejlesztett változatai lesznek már a jelenleg működőknek. Napjaink munkavégző szerkezetei ugyanis korántsem tökéletesek. Nincs „agyuk”, így azt sem képesek észrevenni, ha a futószalag a megfogandó tárgy fejjel lefelé érkezik.

AUTOMATA GÉPSOR A VOLKSWAGEN GYÁRBAN

A londoni Victoria és Albert Múzeumban egy embert faló géptigris

Az ipar azonban talált számukra megfelelő munkahelyeket így is. A futószalagok mellett — a ma működő robotok mintegy 60 százaléka dolgozik az autógyártásban — minden korlátjuk ellenére kiválóan alkalmasak gépjárművek festésére, szállítószalagokon érkező alkatrészek fel- és lerakására, szerkezeti elemek összehegesztésére.

Vedd fel, tedd le

A legolcsóbb változatok sűrített levegővel működnek, súlyuk csekély, viszont viszonylag erőtelnek. (8–20 000 dollár.) A hidraulikus meghajtású szerkezetek már nagyobb erőt képesek kifejteni, és ennek megfelelően drágábbak is. A legerősebb és leginkább energiatakarékos szerkezeteket elektromos motor hajtja, az árcédulán viszont legalább 80 000 dollár szerepel, és nem ritkán a modell a fenti összeg kétszeresébe is kerülhet. A karbantartási költségek ugyancsak az elektromos meghajtású változatnál a legnagyobbak. Mindegyik meghajtási formához — a célnak megfelelően — négyfajta kar csatlakoztatható. Az emberi testrészt imitáló robotvégtag képes „könyökben” meghajolni, sarkokba, hasadékokba „beférni”, azonban nehezen irányítható és nagyobb terhet nem tud megmozdítani.

Az úgynevezett hengeres típusú kar talpzata körbeforgatható, míg az abból kinyúló kar felfelé és lefelé, valamint oldalirányban egyaránt képes mozogni. A következő modell annyiban különbözik ettől, hogy a talpzat nem forog, hanem oldalirányú mozgásra konstruált. A karral így a műveletvégzés magassága, szélessége és mélysége

egyenként beállítható. Az ilyen karral ellátott robotok nagy pontosságot kívánó munkafolyamatokra alkalmasak, viszont viszonylag lassúak. A negyedik változat, a poláris kar talpzata a hengeres modellhez hasonlóan forgatható, karja azonban egy tengelyen rögzített és így ugyancsak kör alakú mozgásra képes. Egy szerszámgep kiszolgálására például hidraulikus meghajtású és hengeres karú robot a legmegfelelőbb. Festékszóráshoz sűrített levegővel működő, de az emberi testrészt imitáló végtaggal rendelkező szerkezet a legalkalmasabb. Ponthegeztésre leg-

ma 10 000 robotot foglalkoztat, tehát a jelenleg működők felét, és ötször annyit is gyárt, mint az USA.

A jövő persze a maiaknál fejlettebb érzékszervekkel rendelkező robotoké. Hiába „tud” ugyanis a robot bizonyos mértékben többet az embernél — érzékel infraszugárzást és ultrahangot — bizonyos feladatokkal könnyen zavarba hozható. Lassan menne például egy csomagból a háromszög alakú tárgyak kiválogatása. A robotnak ugyanis a keresett tárgy alakjáról meg kell győződnie és ezt csak aprólékos tapogatással teheti meg. Az ember itt döntését egy pillanat alatt, „ránézésre” meg tudja hozni. Bár a kutatások folynak, „szemet” egyelőre egyetlen gyártó sem tudott robotjához csatolni. Más módon azonban néhány cégnek sikerült gépeiket okosabbá tenni. A General Electric hegesztő robotja például elektromágneses hullámok segítségével keresi meg a varratokat. Egy másik módszer a hegesztőívven keresztül áramló elektromosságból kísérli meg a varratok „bemérését”.

Gazdasági aggodalmak

A robotok alkalmazásának azonban nem csupán haszonélvezői vannak. A már idézett Carnegie Mellon Egyetem tanulmánya szerint az elkövetkezendő két évtized alatt akár több millió munkahely válhat feleslegessé a robotok elterjedése által. A hatás persze a szakmunkásoknál lesz kevésbé érezhető. Őket ugyanis a robotok alkalmazói betanítóként vagy felügyelőként jórészt továbbra is foglalkoztatni fogják. (Valószínűleg persze nem az eredeti létszámban.) A betanított és segédmunkások esetében — például az anyagmozgatásban — a gond sokkal nagyobb lehet és tömegesen érinthet olyan középkorú dolgozókat, kik már új szakma elsajátítására, átképzésre képtelenek. A robotok beállítását valószínűleg azok is meg fogják érezni, akik a kapcsolódó munkafázisokat végzik.

Kétségtelen persze, hogy a robotok beállításával a nemzetgazdaság termelékenységére nő, a felszabadított erőforrások pedig más, szociális jellegű juttatásra, például jobb egészségügyi ellátásra fordíthatók. A feleslegessé váló munkahelyek pedig átképezhető vagy elhelyezhető a szolgáltatási ágazatban. Vagyis: voltaképpen struktúraváltásról van szó, hasonlóan ahhoz, amely napjainkban a fejlett tőkés országok kohászatában vagy textiliparában lejátszik. Rövidlátó lépés lenne e szakszervezetek részéről a robotok betöltését követelni, hiszen ezzel az érintett iparágak jövőbeni versenyképességét veszélyeztetnék. Jogos igényük viszont az, hogy a „robotizálás” menetébe, ütemébe legyen beleszólásuk, vehessenek részt a döntésekben.

Talán a nem is oly távoli jövőben a robotok világpiacán a gépkocsi-világkereskedelemezhez hasonlóan konkurrenciáharc fog uralkodni. Japán például 1990-re félmilliárd dollár értékben kíván robotokat exportálni. Elképzelhető így, hogy például Japán robotok fogják Európában és az USA-ban a helyi fogyasztásra készülő japán autót összerakni. A nagy cégek — nemzeti hovatartozásuktól függetlenül — előnyben lesznek. A robotok eladását szükségszerűen kísérelő szervizhálózatot, alkatrészraktárt ugyanis csak megfelelő anyagi háttérrel lehet fenntartani.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

A mikor kéthónapos nyári szünet után újra összeült a spanyol törvényhozás — a kormány eredeti szándéka szerint nyomban a NATO-csatlakozást kellett volna a vita napirendjére tűzni. Ezt a menetrendet elsöpörte az ország közvéleményét lázas felháborodásban tartó étolajbotránny.

Az olívaolaj elsőbbsége

Az elmúlt hónapokban 15 ezren betegedtek meg súlyosan és 130-an haltak meg Spanyolországban hamisított olívaolaj által okozott mérgezésből. Kiderült, hogy 600 ezer liter ipari célokra szánt, denaturált olajat illegálisan „újrafinomítottak”, más olajfajtákkal keverték, és végül közismert cégek védjegyével ellátva olívaolajként árultak. A közvéleményben akkora volt a felzúdulás, hogy a kormánytöbbség nem tudott ellenállni a baloldal követelésének, és kénytelen volt a NATO-csatlakozással szemben az olívaolajbotránnyának legalább sorrendi elsőbbségét biztosítani.

A parlamenti vita nem járult hozzá az ügy tisztázásához. Calvo Sotelo kormánya és a Demokratikus Centrum Unio (UCD) mint kormányzó párt, valóságos védőfalat vont az olívaolaj-érdekeltségek köré. Az interpellációkra a nyilvánvalóan felelős miniszterek adatok özönébe fullasztott szöveggel válaszoltak. Végül sem a kommunisták (PSOE) valamivel enyhébb indítványát nem sikerült elfogadtatni. Ez utóbbi legalább az ügyben közvetlenül érintett öt miniszterium (egészségügy, földművelés, kereskedelem, ipar, pénzügy) irányítóinak valamiféle felelősségre vonását követelte.

A kormány ily módon a vitában látszólag győzelmet aratott és a mindmáig tisztázatlan olívaolaj-ügy áldozatainak keresztüllépve tulajdonképpen megkezdheti az Atlanti Szövetséghez történő spanyol csatlakozás tárgyalását. A vita azonban — stilszerű hasonlaltal élve — „keserű szájját” hagyott a közvéleményben. Meggyengítette a kabinet és a kormányzópárt politikai és morális tekintélyét. Aligha lehet várni, hogy ez közvetlenül befolyásolja a NATO-vita végző kimenetelét. Mégis: olyan tényezővé válhat, amely felerősíti a gazdasági és politikai élet más válságjelenségeit és hosszú lejáratra az egypárti UCD-kormány meggyengüléséhez vezethet.

A NATO-csatlakozás most napirendre kerülő vitája részben alkotmányjogi kérdéseket érint. És a nagy spanyol pártok most kibontakozó küzdelmét nem lehet megérteni e viták alapjainak rövid felvázolása nélkül.

Calvo Sotelo spanyol miniszterelnök már bemutatkozó beszédében közölte, hogy a spanyol politika középpontjába kívánja állítani az atlanti blokkhoz történő gyorsított csatlakozás ügyét. A kormány és a legszélesebb értelemben vett jobboldal ma is ezért harcol. Ugyancsak a legszélesebb értelemben vett baloldal (a PSOE, az ország második legnagyobb pártja, valamint a Kommunista Párt) ellenzi a NATO-csatlakozást.

A kormány szándéka az, hogy a döntést egyszerű, relatív többséggel vigye keresztül a képviselőházban. E törekvés alátámasztására hivatkozik a spanyol alkot-

mánynak arra a cikkelyére, amely szerint a végrehajtó hatalomnak nemzetközi szerződések megkötéséhez csak a törvényhozás egyszerű jóváhagyására van szüksége. Egy ilyen gyors eljárás természetesen arra sem ad lehetőséget a parlamentnek, hogy érdemben befolyásolja a létrejövő megállapodás feltételeit. (A kormány egyébként már elérte, hogy a befolyása alatt levő államtanács ezt a magatartást alkotmányjogilag helyesnek ítélte.)

A baloldal a maga NATO-belépés elleni küzdelmét ugyancsak alátámasztja alkotmányjogi érvek-

NATO-ELLENES KOMMUNISTA PLAKÁT

Meggyengült a kormány morális és politikai tekintélye

kel. Az alkotmány egyik cikkelye ugyanis kimondja, hogy nem elegendő az egyszerű többség olyan nemzetközi egyezmények megkötése során, amelyek során a nemzeti szuverenitás egy részéről lemondanak valamely nemzetközi szervezet javára. Ilyen esetben — mondja az alkotmány — egyrészt abszolút parlamenti többség szükséges, másrészt az elvi döntésen belül a törvényhozásnak arra is lehetőséget kell kapnia, hogy a megállapodás feltételeinek meghatározásába meghatározó módon beleszólhasson. (A PSOE például azt követeli, hogy az alkotmánybírók nyilvánítsanak véleményt ebben a vitában.)

Az amerikai kapcsolat

Az atlanti blokkhoz történő spanyol csatlakozás érdemi problémáiról szólva mindenekelőtt arra kell emlékeztetni, hogy 1953 óta kétoldalú katonai egyezmény kapcsolja össze Spanyolországot az Egyesült Államokkal. Ez jogilag előbb „megállapodásnak”, majd harmadszori meghosszabbítása után a legutóbbi szakaszban már „szerződésnek” minősült. A kapcsolat lényege azonban változatlan maradt. Az Egyesült Államok számos légi és egy döntő fontosságú tengeri támaszponttal rendelkezik. Ez utóbbi, a déli parton fekvő Rota sokak szerint az USA atom-tengeralttjárói befogadására is alkalmas legjelentősebb bázisa az európai kontinensen.

A spanyol-amerikai egyezmény kétoldalú jellege igen komoly előnyöket biztosított az Egyesült Államoknak. Mindenekelőtt: lehetővé tette katonai jelenlétét egy olyan országban, amelyet a Franco-diktatúra időszakában nem lehetett volna belepíteni az atlanti szövetségbe. Az 1953 óta folyamatosan megújított kapcsolat ezen

Spanyolország

Atlanti vonzás

A NATO-belépés csatái

Veszélyeztetett egyensúly

Spanyolország gyors csatlakozását a Közös Piachoz és Madrid úgy véli: könnyebb lesz megtörni a francia ellenállást, ha Spanyolország tagja a NATO-nak. 2. Arra számítanak, hogy a Gibraltár ügyében Nagy-Britanniával folytatott vita során Spanyolország NATO-tagállamként jobb tárgyalási pozícióba kerül. 3. Különös tekintettel a februári katonai puccskíséretre, úgy gondolják, hogy a NATO-hoz történő integrálódás csökkenti egy újabb puccs lehetőségét, különösképpen az ilyen szempontból legveszélyesebb szárazföldi hadsereg soraiban.)

A spanyol kormányt befolyásoló okok súlyát figyelembe véve az amerikaiak kemény magatartást tanúsítottak a kétoldalú szerződés megújítását célzó tárgyalásokon. Nem voltak hajlandók teljesíteni a hadiipari együttműködésre vonatkozó spanyol igényeket, sem pedig azt, hogy a kétoldalú szerződésbe úgynevezett „biztonsági záradékot” iktassanak. Ez utóbbi kifejezetten kötelezné Washingtont „minden spanyol felségterület” megvédésére. Madrid igényeinek visszautasítása következtében a szeptember 21-i lejárát előtt nem sikerült megújítani a kétoldalú megállapodást és az így régi formájában „fut” tovább.

Illúziók nélkül

A spanyol pozíciók viszonylagos gyengeségét kihasználó amerikai nyomás arra kényszerítette Madridot, hogy politikai terveiben másodszor is sorrendváltást hajtszon végre. Az első változás az volt, amikor feladták a Közös Piachoz való csatlakozás évekig hangoztatott elsőbbségét a NATO-csatlakozás javára. Ezt követően még mindig az volt a spanyol álláspont, hogy előbb Madrid igényeinek megfelelően meg kell kötni az új kétoldalú szerződést és ennek alapján csatlakozni a NATO-hoz. A sorrend most újra megfordult: Spanyolország immár csak a NATO-csatlakozás után „kap” új kétoldalú katonai megállapodást Washingtontól.

Madridban a politikai küzdelem még csak most kezdődik, s a kilátásokat minden illúzió nélkül szemlélve: igen nehéz elképzelni, hogy az adott körülmények között meg lehessen akadályozni a NATO-csatlakozást. A nemzetközi feltételek és a spanyol belpolitikai viszonyok bonyolultsága mindenesetre előre nem látható fordulatokat is hozhat. A spanyol NATO-belépés csatája mindenképpen 1981 őszének egyik legérdekesebb és világpolitikailag is jelentős eseménysorozata lesz.

GÖMÖRI ENDRE

* „Calvo-Sotelo úr, mondja meg a spanyol népek, mibe fog kerülni a NATO-tagság”

(Néhány tényező: 1. Franciaország gyakorlatilag megvétózta

Energia

Atomerőművek

„Áramcentrum”

Az idei év a KGST tagországainak gazdaságában nem csupán a tévgyazdálkodás újabb esztendejét, hanem egy új, egyeztetett ötéves tervidőszak kezdetét is jelenti. A szocialista gazdasági integráció tagjainak nemzeti ötéves tervében — érthető módon — kiemelt fontosságú az energiagazdaság és -gazdálkodás kérdései, feladatai. Az egyes országok nemzeti energetikai terveit azonban csak szoros együttműködéssel valósíthatók meg, hiszen a KGST-államok — a Szovjetunió kivételével — meglehetősen kevés hagyományos energiahordozóval rendelkeznek. Ezért is fordítottak a szocialista országok a tervezetéseket során megkülönböztetett figyelmet az energetikai együttműködésnek, a közös fejlesztéseknek és programoknak. Akárcsak az elmúlt tervperiódusban, 1981 és 1985 között is kiegyensúlyozott és biztonságos lesz a KGST-országok energiaellátása; ez pedig a mai energiánságos időkben a népgazdaságok válságmentes fejlődésének legfontosabb feltétele.

606 millió tonna olaj

A Szovjetuniót leszámítva az európai KGST-országok energiahordozó termelése világméretben nem számottevő. Különösen vonatkozik ez a kőolajra és a földgázra. (A KGST-n belül e két nagyon fontos energiaforrás 97 százaléka a Szovjetunióból származik, amely mindkét nyersanyag kitermelésében világszerte, s ugyanez vonatkozik az ismért és a becsült tartalékok nagyságára is.) Az NDK jelentős barnaszén- és lignitvagyonnal, Lengyelország pedig nagy kőszénkészlettel rendelkezik.

Az elmúlt tervidőszakban a Szovjetunió volt a többi európai szocialista ország első számú energiaellátója, szállításai 1980-ban az integráció energiaszükségletének 25 százalékát fedezték.

A szovjet gazdasági és műszaki sajtó mind több cikket, tanulmányt jelentet meg az ország „energiapolitájáról”. Noha évről évre új kőolaj- és földgáz-lelőhelyeket fedeznek fel, a kitermelés és a szállítás költségei emelkednek. Az új energiamezők kiaknázását ugyanis nehezítik a zord geológiai és időjárási viszonyok, s ezek leküzdése pótlólagos beruházásokat igényel. S míg a gazdag energiakincs a Szovjetunióhoz az Uralon túli területein fekszik, felhasználása elsősorban az európai területen történik. A kitermelési és a szállítási költségek emelkedése ezért szükségessé teszi, hogy az ország európai részén minél több „helyi” energiaforrást, azaz atomerőművet építsenek. (Szovjet sta-

AZ EGYMILLIÓ KW-OS CSIRKEJI (DAGESZTÁN) VIZI ERŐMŰ

A célprogram előírja a készletek hatékonyabb felhasználását

tisztikák szerint az európai területeken az atomerőművek termelte áram 30 százalékkal olcsóbb, mint a hagyományos energiaforrásokból gerjesztett villamos energia.)

Továbbra is a nyugat-szibériai kőolaj- és gázipari komplexum marad a szovjet energiahordozó-termelés bázisa. A mostani, új tervidőszakban ez a komplexum fedezi majd a népgazdaság pótlólagos szükségleteit. A központi fejlesztési elképzelések értelmében a Szovjetunió tüzelőanyag-szükségletének 50 százalékát tíz éven belül a nyugat-szibériai forrásokból fogják kielégíteni. (A terület részese-de jelenleg mintegy 30 százalékos.)

A növekvő kutatási, feltérési, kitermelési és szállítási költségek egyben azt is jelentik, hogy változások várhatók a Szovjetunió és a többi szocialista ország energetikai mérlegében, rohamosan növekszik majd az atomenergia szerepe és jelentősége. A jelenlegi ötéves tervidőszakban a Szovjetunió több kőolajat és földgázt szállít a szocialista országokba, a növekedés mértéke azonban alacsonyabb lesz, mint volt 1976–80 között. A KGST-országok 1978-ban fogadták el a hosszú távú energetikai célprogramot, s ez már utalt a változásokra: javasolta, hogy a tagországok a többlet-energiaszükséglet növekvő hányadát szerezzék be a fejlődő országokból korszerű gépek és berendezések szállítása fejében.

A hosszú távra szóló célprogram a korábbtól valamelyest eltérő, korszerűbb irányt szab a tagországok energiazdálkodásának és energetikai fejlesztési politikájának. Az energiahordozók importja mellett fokozni kell a szén- és vízi energia feltárását, valamint bevonásukat a gazdasági életbe. Törekedni kell arra, hogy az értékes kőolaj és földgáz minél kisebb hányadát használják fel tüzelésre, s minél nagyobb hányad kerüljön „nemesebb” — például vegyipari — célokra. Új elem a szocialista országok energetikai együttműködésében a közös beruházások számának a növekedése, valamint az atomenergia előtérbe kerülése.

A célprogram biztosítani hivatott a megalapozott szükségletek kielégítését az alapvető energiafajtákból, tüzelőanyagokból az 1990-ig terjedő időszakban. Dinamikusan fejlődik a szocialista államok egyesített villamosenergia-rendszere: jelenleg 34, országok közötti villamos-távvezeték üzemel, s az ezen lebonyolódó áramcsere megközelíti az évi 20 milliárd kilowattórát. (Az európai KGST-országok összesen mintegy 415 milliárd kilowattóra áramot termelnek.) Az

új tervperiódusban is folyamatosan növekszik a szovjet áramexport és újabb nagy teljesítményű távvezeték építésére is sor kerül.

A KGST tagországai ebben az évtizedben fokozzák erőfeszítéseiket a saját kőolaj- és földgázkinccsük feltárására. Fúrásokat hajtanak végre a kontinentális talajzaton (a tengerek víz alatti olaját és földgázát kutatva), valamint a szárazföldön nagyobb mélységben.

Reaktorok fényes karrierje

Akárcsak az egész világon, a szocialista országokban is megújodik a szénbányászat.

Előrehaladott kutatások folynak a szocialista országokban az egyéb energiaforrások — nap-, szél-, geotermikus energia — felhasználására, valamint a szintetikus üzemanyagok előállítására. Ezek elterjedése és „használatba vétele” tömegméretben azonban még nem a közeljövőben várható.

Az atomenergia szerepének növelése és előretörése azonban már napjaink energiatörténelme. A célprogram kiemelten kezeli az atomenergiaipart, s a nagyszabású célkitűzések világszerte elismerést váltanak ki. A KGST-országok meggyorsították atomenergia-programjukat, s a nagy ívű fejlesztés eredményeként az évtized végére a tagországok elektromosenergia-igényének 25 százalékát a nukleáris erőművek elégítik majd ki. (Jelenleg az atomerőművek részesedése az áramtermelésben 8 százalék körül van.)

A tervek értelmében 1990-ig az európai KGST-országokban — a Szovjetuniót leszámítva — és Kubában összesen 37 milliárd kilowatt kapacitású atomerőművet hoznak létre. Napjainkban a Szovjetunióban mintegy 13, a többi tagállamban 3 milliárd kilowatt atomerőműkapacitás üzemel. A Szovjetunióban jelenleg 25 atomerőmű működik, s 10 újabb építése van folyamatban, elsősorban az európai területen. Az atomerőművek teljesítményét az ezredfordulóra évi 10 milliárd kilowattal növelik majd a tervek szerint. (Különösen fényes karrier vár a Szovjetunióban az úgynevezett gyorsnevezetű reaktorokra. Az „energiatakarékos” reaktorok már áramot termelnek a sevcsenkói és a belojarszki erőművekben. A Szovjetunió kívülről mindössze Nagy-Britanniában és az Egyesült Államokban működnek — kísérleti jelleggel — gyorsnevezetű reaktorok.)

Az atomerőművek létesítése meglehetősen sok beruházást igényel, a költségek igen magasak,

bár hamar megtérülnek. Ezért is határozta el a Szovjetunió, Magyarország, Csehszlovákia és Lengyelország, hogy szovjet területen két atomerőművet építenek — egyenként 4 ezer megawatt teljesítménnyel — közös beruházással. Az első „áramcentrum” a tervek szerint az ukrain Hmelnickijben áll üzembe 1984-ben. A két erőműben előállított áram felét a Szovjetunió a beruházásban részt vevő országokba exportálja majd — anyagi hozzájárulásuk hányadában. A közös atomerőmű-építés a világon egyedülálló.

Az atomerőművek építésével párhuzamosan kialakult a szocialista országok között a szakosodás és a specializáció az atomerőművi berendezések gyártása területén. Csehszlovákiában a plzeni Skoda Gépipari Egyesülés az atomenergetikai gépgyártás központja, itt reaktoregységeket gyártanak nagy sorozatban. Bulgária, Magyarország és Lengyelország további részegységek gyártására szakosodott. Hamarosan teljes kapacitással dolgozik Volgondszkban a Szovjetunió egyik legnagyobb és legkorszerűbb üzeme, az Atommas nevű reaktor-gyár.

Az új energiahordozó-lelőhelyek felkutatása, a közös beruházások mellett a célprogram előírja a meglévő energiakészletek hatékonyabb felhasználását is az új ötéves tervidőszakban. A tagországokban fokozatosan kicserélik az elavult, energiaigényes berendezéseket, szélesebb körben alkalmaznak az energiatakarékos technológiákat, javítják az ipari létesítmények és a lakóépületek hőszigetelését. A fajlagos energiafogyasztás csökkentése jelentős megtakarításokat eredményezhet minden szocialista országban. Minderre azért is van fokozottan szükség, mert a Szovjetunió kívülről a KGST-tagországok energiaforrásai sem mennyiségükben, sem szerkezetükben nem fedezik a szükségleteket.

Az együttes energiazdálkodás lehetőséget nyújt a kelet–nyugati együttműködésre is az energiaszektorban. Már ez idáig is számos megállapodás született az európai szocialista és tőkés országok között ezen a területen. A szerződések elsősorban a Szovjetunió és Lengyelország kőolaj-, földgáz-, illetve szénszállításait irányozták elő.

Gázvezeték épül

Az együttműködés további, magasabb szintű formája már megvalósulóban van. Több nyugat-európai ország közreműködik egy nagy gázvezeték építésében a Szovjetunióban, amelynek fejében évi 40 milliárd köbméter földgáz importjára nyílik lehetőség. Ausztria és Csehszlovákia, valamint Lengyelország hosszú távú szénszállítási, illetve áramcsere-megállapodást kötött, az NSZK pedig részt vállalt a lengyel szénbányászat fejlesztésében, s ezzel biztosítja iparának fekete-szén-ellátását több éven át.

Évtizedünk minden bizonnyal az energia jegyében fog eltelni, hiszen a világgazdaság zavartalan működésének előfeltétele az elégséges mennyiségű és elérhető energia megléte. Kétségtelen, hogy az olcsó energia korszaka véget ért, de ésszerű, sokoldalú együttműködéssel elejét lehet venni az energiagondok eluralkodásának. Ezt a nem kis jelentőségű célt szolgálja a KGST-államok energetikai együttműködésének szorosabbra fűzése is az új ötéves tervidőszakban.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

Az 1981-es esztendőt Kubában az 1961-es Playa Giron-i zsoldostámadás felett aratott győzelem huszadik évfordulójának évéről nevezték el. Hagyomány immár a karib-tengeri szocialista országban, hogy minden év nevét valamelyik kiemelt politikai vagy gazdasági feladatról kapja. A mozgósító jelszó január elseje óta ott található minden újság címlapján, hivatalos dátumként, utcai plakátokon és transzparenseken.

„Giron huszadik évfordulójának éve” — nem pusztán a kerek évfordulás megemlékezés miatt kerül be a naptárba. Összecseng a kubai párt- és állami vezetés által az 1981-es évre meghatározott fő követelménnyel: a termelés és a védelmi képesség egyidejű fokozásának szükségességével.

Amikor Kuba parlamentjének 1980. decemberi ülészakán tanácskozott a jövő év elnevezéséről, Fidel Castro a nemzetközi helyzetre, Ronald Reagan megválasztott amerikai elnök beiktatásának várható következményeire hivatkozva vont párhuzamot 1961 (tehát a belső ellenforradalom és a külső intervenció elleni készültség legkiéleztebb időszak) és 1981 honvédelmi követelményei között.

A „veszély elemei”

Az elmúlt év tavaszán a perui nagykövetség tömeges megszállásával tetőző események idején már felidéződött jelszökeként a két évtizeddel ezelőtti Playa Giron-i győzelem. A párhuzam utalt egyrészt a külső imperialista erők által bujtogatott ellenforradalmi tevékenységre, másrészt mozgósított a lakosság fegyelmezett és határozott helytállására. Havannában három, egymást követő egymillió tömegmegmozdulás bizonyította a gironi analógia időszerepét, a társadalomellenes elemek elszigetelésének és a külső fenyegetésre adandó válasznak szükségességét.

Amikor a tavaszi kubai események idején Washington bátorítani akarta a szocialista építéssel egyet nem értő elemek akcióját egy provokatív karibi hadgyakorlat és guantanamoi partraszállási manőver meghirdetésével, válaszként Fidel Castro a május elseji havannai tömeggyűlésen felhívást intézett a lakossághoz az össznépi védelmi képesség erősítésére. Újabb, széles népi szervezet, a területvédelmi milíciák szervezése kezdődött el. Bár akkor még korántsem dőlt el, hogy melyik jelölt győz az amerikai elnökválasztáson, Fidel Castro leszögezte (szavait Reaganhez intézve), hogy Kuba felkészül az esetleges külső intervencióra, mind a hagyományos, mind az össznépi háború eszközeivel.

Az amerikai elnökválasztásokat megelőzően kubai részről nem titkolták, hogy a „két rossz közül a kevésbé veszélyes” elv alapján Carter újraválasztását tartanák kedvezőbbnek nemcsak Kuba, hanem egész Latin-Amerika, és különösen a közép-amerikai haladó mozgalmak szempontjából. Kormánydöntéssel felfüggesztették a kivándorlásokat Mariel kikötőjéből, és döntést hoztak a repülőgép-eltérítések tetteseinak kiszolgáltatásáról az Egyesült Államoknak. Az intézkedéseket a megfigyelők összefüggésbe hozták az amerikai elnökválasztási kampány utolsó szakaszával.

A Kubai Kommunista Párt 1980 decemberében megtartott második kongresszusának központi beszámolója már azt állapíthatta meg,

A SANDINISTA HUMBERTO ORTEGA ÉS CASTRO A KONGRESSZUSON

Össznépi védelmi rendszer

hogy Reagan választási győzelme a „bizonytalanság, sőt a veszély elemét hozta a kubai-amerikai kapcsolatokba”. A kongresszusi beszámoló, amelyet Fidel Castro terjesztett elő, a nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó részben — érthetően — kiemelt figyelmet szentelt a kubai-amerikai kapcsolatok témakörének.

Washingtoni fenyegetések

1981. január elsején a Kubai Köztársaság már a forradalom győzelmének 22. évfordulóját köszöntötte. A szocialista társadalom építése megszilárdult az Egyesült Államok közvetlen közelségében, a gazdasági blokádnak és a külső ideológiai diverzió ellenére. A kubai-amerikai viszony rendezésében hosszú ideje nem történt minőségi változás, bár kétségtelen, hogy a Carter-adminisztráció kezdeti éveiben voltak kölcsönös lépések. Így Havannában és Washingtonban megnyitották az úgynevezett érdekképviselői irodákat. Nyitás történt a külföldön, így az Egyesült Államokban élő kubai közösségek irányába. Kubából eltávozhattak az egykori ellenforradalmárok és politikai foglyok.

Kubai részről több ízben — így Fidel Castro májusi beszédében — három feltételt állítottak a kapcsolatok rendezésére: A kubai kormány elsősorban az igazságtalan és megkülönböztető gazdasági blokádnak feloldását követeli. Ragaszkodik továbbá ahhoz, hogy kezdjenek tárgyalásokat a guantanamoi USA-támaszpont megszüntetéséről. A harmadik követelés: az Egyesült Államok hagyjon fel a kémrepülésekkel Kuba területe felett.

Washington részéről ugyanakkor elsősorban az Angolának, Etiópiának nyújtott segítséget kifogásolták. Az utóbbi időben pedig azt állítják, hogy a közép-amerikai ha-

ladó változások mögött — Nicaragua, Grenada, Salvador, vagy a korábbi jamaikai kormány esetében — Kuba, és rajta keresztül a Szovjetunió „behatolása” érvényesülne. A Kubai KP kongresszusa ezzel kapcsolatban azt hangsúlyozta: a haladó erők előretörése objektív, minden külső beavatkozástól független folyamat.

A kubai pártkongresszus központi beszámolója megállapította, hogy Kuba és az Egyesült Államok között elvi, ideológiai-politikai ellentétek vannak. Ezek azonban nem indokolják az Egyesült Államok hosszú ideje tartó, dühödten Kuba-ellenes politikáját. A kubai párt dokumentumának értékelése szerint Washington magatartása nem választható el az Egyesült Államoknak a szocialista országokkal, elsősorban a Szovjetunióval szemben meghirdetett hidegháborús politikájától, sem a latin- és közép-amerikai forradalmi mozgalmak feltartóztatására irányuló szándéktól.

Havannában várakozással figyelik az új amerikai elnök beiktatásával kapcsolatos fejleményeket, és számításba veszik, hogy Reagannek számos belpolitikai és belső gazdasági nehézséggel kell majd szembenéznie. Ugyanakkor a leendő Reagan-kormányzattal kapcsolatos kubai álláspontot nem lehet függetleníteni azoktól a nyilatkozatoktól, amelyek az Egyesült Államok politikájáról, a szocialista országokról, Latin-Amerikáról és természetesen Kubáról hangzottak el a republikánus elnökjelölt szájából a választási hadjárat idején. Reagan és tanácsadói haditengerészeti blokáddal fenyegették Kubát, és az úgynevezett ágyúszád-politika felújításával fenyegetőzve katonai intervenciót helyeztek kilátásba Közép-Amerikában.

A két világrendszer közötti feszültség mellett, amely ott tükröződik a kubai-amerikai viszonyban is, a két ország között jelentkeznek egyéb megoldásra váró

Kuba

Giron éve

Intő párhuzam

ügyek. Független kérdés a családgye-sítések jövője. Közismert, hogy csaknem egymillió kubai él az Egyesült Államokban és százezres nagyságrendű azoknak a száma, akik szeretnének az Egyesült Államokba távozni. A marieli kikötő múlt év tavaszán megnyílt, nem kevés gondot okozva az amerikai kormányzatnak. Kuba a jövőben is kész biztosítani a kiutazás lehetőségét, elsősorban a családgye-sítés keretein belül. Ennek megoldása azonban a Reagan-kormányzat politikájától is függ. Kérdés, hogy Washington hajlandó lesz-e normális megállapodásra, vagy a fel-lazítás eszközeivel ismét az illegális távozásokra bujtogat-e, amint ez a közelmúltban történt.

„Munkás- és katonállam”

A pártkongresszuson Fidel Castro egyértelműen leszögezte, hogy kubai részről — az enyhülési politika szellemében — megvan a készség a kapcsolatok normalizálására Washingtonnal. „Ha olaj-ágot kínálnak, nem fogjuk visszautasítani” — mondotta. „Kuba nem zárkózik el történelmi vitájának rendezése elől az Amerikai Egyesült Államokkal” — hangsúlyozta, de hozzátette, hogy a kapcsolat normalizálására csak a kölcsönös tisztelet, egyenjogúság, a be nem avatkozás elvein kerülhet sor.

A tárgyalási készség kinyilvánításakor itt Havannában nem tagadják, hogy Kuba számára ma a realitásokat nem a kedvező távlat, hanem éppenséggel a jelenlegi status quo rosszabbodásának veszélyei jelentik. A kubai fővárosban elsősorban ezzel indokolják azt, hogy az ország lakosságát a két évtizeddel ezelőtti feszült helyzethez hasonló körülményekre készítik fel, emlékeztetve és figyelmeztetve Playa Giron tanulságára.

A „munkás- és katonállam” követelménye végigvonult a december végi napokban megtartott nemzetgyűlési időszak munkáján is. Közös párt- és állami határozat született az egész ország lakosságára kiterjedő gazdasági-védelmi munka szervezeti formáinak megteremtéséről.

Kubában a forradalmi fegyveres erők mellett a kiélezett helyzetekben mindig jelentős feladatot lát-tak el az ötmilliónál is több tagot számláló forradalmi védelmi bizottságok. Most a kubai kommunista párt és az állami vezetés szükségesnek ítélte a korábrinál átfogóbb össznépi védelmi rendszer kialakítását, amely a legkisebb területi egység védelmét is hivatott biztosítani.

FORT PÉTER—
ORTUTAY LOVAS GYULA

A második hullám

1981. január 1-től Athén is

Távlati nehézségek

Ösz óta több mint száz görög hivatalnok érkezett Brüsszelbe. Hosszabb tartózkodásra rendezkednek be és szorgalmasan ismerkednek jövő munkahelyükkel. A tisztviselők országuk előőrseinek tekinthetők. Alkalmazásuk annak a következménye, hogy Görögország 1981. január 1-től az Európai Gazdasági Közösség tagja.

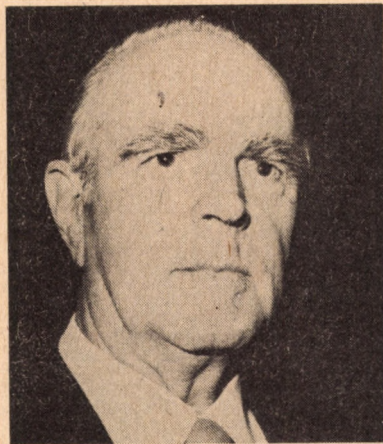
A siker mögött

A „kilencekből” tehát „tiziek” lesznek, a taglétszám emelkedik és ezzel megkezdődik az integráció „második kibővülése”. (Az első hullámban a hetvenes évek elején a Közös Piac létszáma Anglia, Dánia és Írország csatlakozásával nőtt hatról kilencre.) A görög belépés ugyanis elvi jelentőségű; ezek után kétség sem férhet ahhoz, hogy 1983–84-re Spanyolország és Portugália is elfoglalja hön áhított helyét Brüsszelben. Vagyis: még néhány év, és a kilencek immár tizenketten lesznek.

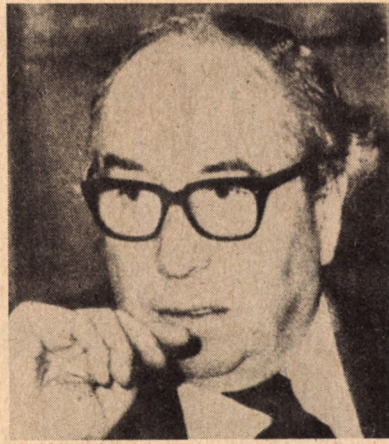
Elvileg a „második hullámot” egyértelmű sikerként kellene értékelni, a megfigyelők egy része azonban szkeptikus. Véleményük lényege: az EGK földrajzi értelemben kiszélesedik ugyan, az integrációs folyamat azonban nem mélyül el. A taglétszám növelése alkalmas a Közös Piac politikai befolyásának erősítésére, de a gazdasági együttműködés fejlesztését az újonnan jöttek igényei és lehetőségei érezhetően fékezik. Végeredményben a fenti nézet szerint az EGK politikai és gazdasági céljai között ellentmondás keletkezett és a Közösség a dilemmát a politika javára oldotta fel.

Anglia, Dánia és Írország belépését még az 1973–74-es olajárrobbanás és a bekövetkező recesszió előtt tárgyalták és az újonnan jöttek fejlettségi színvonala nem sokban különbözött az eredeti hatokétól. A mediterrán trió helyzete más. Az EGK-ban az egy főre jutó bruttó társadalmi termék 6000 dollár — ugyanez a mutató Görögországban 2700, Spanyolországban 2900 és Portugáliában mindössze 1800 dollár. Az integráció átlagos szintjének elérése tehát komoly erőfeszítést követelne meg — az integráció különböző költségvetési alapjaitól. A jelenlegi gazdasági helyzetben óriási gazdasági és politikai akadályok nehezítik nagy összegű támogatás folyósítását.

* A kép 1978 végén, a csatlakozási tárgyalásokon elért elvi megállapodás idején született. Karamanlisz akkor még nem köztársasági elnök, hanem miniszterelnök volt. Jenkins a közös piaci főbizottság közeljövőben távozó elnöke.

KARAMANLISZ

JENKINS BRÜSSELBEN*

A csatlakozási tárgyalásokon kompromisszum született

A kibővítés problémáit jól tükrözte a görög csatlakozási tárgyalások menete is. A megegyezést 1978 legutolsó napjaiban sikerült elérni, ezt azonban Athén és Brüsszel között másfél éves viharos tárgyalássorozat előzte meg. Görögország pedig EGK-ügyekben nem számíthatott teljesen „kezdőnek”, hisz a Közös Piachoz 1962 óta társulási szerződés fűzte. A csatlakozási megbeszélések során azonban le kellett küzdenie Franciaország és Olaszország ellenállását. Róma és Párizs ugyan teljes egészében egyetértett a csatlakozás mellett szóló politikai érvekkel, gazdasági érdekeik azonban szembeállították őket Athénnal. Mindkét állam jelentős mennyiségben exportál ugyanis a közösségen belül olyan mezőgazdasági termékeket — zöldség, gyümölcs, bor és olívaolaj — melyek a görög kiviteli listán is nagy súlytal szerepelnek. Az olcsóbb görög áru kiszoríthatja a francia és olasz konkurenseket. Ezért a két tagállam szívesen meghosszabbította volna azt az átmeneti időszakot, mely alatt a görög mezőgazdasági termékek még nem élvezhetnék volna teljes mértékben a vámentességet. Véleményük szerint e szektorban 7–8 éves türelmi idő lett volna indokolt.

A görög kompromisszum

Kompromisszum született: nem készült külön szabályozás a mezőgazdaságra. Az ágazat termékei — a különösen érzékenynek minősített paradicsompüré és őszibarack kivételével — már öt év elteltével élvezhetik a vámentességet a kilencek területén. Az átmeneti időszak tehát pontosan ugyanolyan hosszú, mint az iparcikkekénél.

A mezőgazdaság kérdése persze Athén számára sem volt mellékes, hisz a dolgozók 34%-a ebben az ágazatban keresi kenyerét. Az, hogy a mezőgazdaságban nem alakítanak ki külön szabályozást a görög exportra, belpolitikailag a csatlakozás mellett jelentős érv-

ként volt felhasználható. (Míg Karamanlisz és pártja támogatta a teljes jogú tagságot, az ellenzék — így a Pánhellén Szocialista Mozgalom — szerint a csatlakozás jövedelmentlen károkat okoz.)

Való igaz: a görög gazdaság állapotát most sem rózsás. Az infláció éves szinten mérve 25%-os, a folyó fizetési mérleg deficitje 2,4 milliárd dollár az idén. 1980-ban az ország 2,7 milliárd dollárt volt kénytelen olajimportra fordítani. Lassul a növekedés üteme is, a bruttó nemzeti össztermék 1980-ban változatlan áron mérve csak 1,5%-kal bővült. (Tavaly még a

növekedési ütem csaknem 4%-os volt.) A kormány szerint a közös piaci tagság segít majd a gondok megoldásában, megnyitja a görög termékek előtt azt a hatalmas piacot, melyen 260 millió fogyasztó él.

Az ellenzék másképpen vélekedik. Nézetük szerint a korlátozás nélkül beáramló nyugat-európai áruk elsorvasztják a fejlődésben levő görög ipart. Az átmenetet nyilván megkönnyíti, hogy 1981-re Brüsszel 710 millió dolláros rendkívüli segínyt ajánlott fel, melyet elsősorban a görög infrastruktúra, a mezőgazdaság és az ipari kisüzemek fejlesztésére fordítanak. A legnagyobb ugyanis a kisüzemek féltelme. A vámentesen, korlátozások nélkül beáramló EGK-árak legkövetlenebbül az ő létüket fenyegetik.

Brüsszel álláspontját a csatlakozási tárgyalások során általában a kompromisszum keresése jellemezte. Egy kérdésben azonban a kilencek kemények voltak: a vendégmunkások ügyében.

Az EGK-t eredetileg létrehozó Római Szerződés kimondotta, hogy „a termelési tényezők” és a megtermelt javak a közösségen belül korlátozások nélkül áramolhatnak. Elvileg tehát a Közös Piac bármely tagállamának bármely polgára az integráción belül bárhol vállalhat munkát, mégpedig a hazai illetőségű dolgozókkal teljesen azonos feltételek mellett. Egy „EGK-állampolgár” tehát nem tekinthető vendégmunkásnak; jogai a közösségen belül mindenütt azonosak. Az EGK-ban azonban már napjainkban is mintegy egymillió görög vendégmunkás dolgozik. Ha a szabad munkavállalást már 1981. január 1-től bevezetnék, úgy feltehetően újabb százezrek keresnének állást Nyugat-Európában olyan körülmények között, amikor a munkanélküliek száma a Közös Piacban amúgy is eléri a hatmilliót.

A szabad munkaerőmozgást végül is csak hosszabb átmeneti időszak után tartotta Brüsszel megvalósíthatónak. A görög munkavállalókat jelenleg sújtó korláto-

zások teljesen csak nyolc év múlva szűnnek majd meg. Az integráció országaiiban elhelyezkedők száma addig is évről évre növekedhet, de csak mérsékelt ütemben.

A „hígulás” kezdetei

A görög csatlakozással tehát megkezdődött az, amit néhány aggodó megfigyelő az „európai integráció felhígulásának” nevez. Ha a mediterrán országokkal való kibővítése befejeződik, úgy az EGK döntési mechanizmusa súlyos problémák előtt áll. Elkerülhetetlen ugyanis, hogy a „gazdag Észak” és a „szegény Dél” ellentéte éppen a közösségen belül ne jelentkezzen. A jövőbeni mediterrán trió például nyilvánvalóan különleges érdeklődést fog tanúsítani a Közös Piac regionális fejlesztési alapja iránt, melyet viszont értelemszerűen a jobb módú tagoknak kell majd feltölteniük. Ilyen körülmények között legalábbis kérdéses, hogy sikerül-e továbbra is fenntartani az EGK-n belül az egyhangú döntéshozatal elvét. Ha pedig nem, úgy elkerülhetetlen, hogy bizonyos országcsoportok rendszeresen másokat leszavazzanak.

Ezek persze elvi gondok. Van nekik sokkal égetőbb, gyakorlati problémák is. A csatlakozások sorozata esetén például hogyan érinti majd a nyugat-európai gépkocsigyártást a spanyol konkurencia? Az Ibériai-félszigeten ugyanis — jórészt nyugat-európai gyárak közreműködésével — fejlett járműgyártás alakult ki. Portugáliának a maga részéről modern könnyűipara van (textil). A csatlakozás után üzemait aligha lehet megakadályozni abban, hogy piaci részesedésüket Nyugat-Európában dinamikusabban növeljék.

A hátrányok kompenzálása sem megy majd az egyik pillanatról a másikra. A kilencek ugyanis kénytelenek voltak elfogadni azt, hogy a spanyol ipart nem lehet hirtelen a közös piaci versenynek kiténni. Madrid tehát hosszabb átmeneti időszakot kapott, melynek végig termelése védelmében változatlanul védővámokat alkalmazhat. A hazai termelés versenyképességét mindenesetre csökkenteni fogja, hogy a csatlakozás után az érintett országokban mérsékelni kell a termelés költségvetési támogatását. Ez mindenképp a spanyol acél-, textil- és hajóipari vállalatoknak rossz hír.

Érdemes azonban a tagsági lista alakulását továbbgondolni. Jelenleg a nyugat-európai integráció kilenc, többé-kevésbé azonos gazdasági színvonalon álló országból áll. Néhány éven belül az EGK olyan országokkal fog kiegészülni, melyek fejlettségi színvonala lényegesen alacsonyabb és demokratikus hagyományaik kevésbé erősek. (Portugália, Spanyolország és Görögország a hetvenes évek közepéig diktatúra volt). Ezek után aligha lehet majd visszautasítani Törökországot sem. A folyamat során pedig a Közös Piac súlypontja szükségszerűen „Délre” toódik el.

Ezek a távlati gondok azonban aligha zavarják meg a görög csatlakozás feletti örömet. December elején Rallisz miniszterelnök már megfigyelőként részt vett az EGK szokásos állam- és kormányfői csúcstalálkozóján. 1981. január 1-től kezdve már nincs szükség erre a státusra: a közösség megbeszélésein Athén képviselője teljes jogú tagként vehet részt.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

Súlyos örökség

A fegyverkezési hajza ellen

„Zéró növekedés” és más gondok

Az 1980-as esztendő milyen örökséget hagyott az új évre? Milyen előjelek közepette kezdődik a 80-as évtized? A karácsonyi és év végi nyilatkozatok éppúgy sok helyütt tükröznek aggodalmat, mint ahogyan 1980 során sem szűkölködött a világ Cassandra-intelmekben. Ki feledhetné például, hogy a bonni kancellár tavaly nyáron azt fejtegette: érzése szerint 1980 nyara — 1914 nyarára emlékeztet... Vagy, hogy egy másik nyugati politikust idézzünk, Raymond Barre francia miniszterelnök a minap is így beszélt: Franciaországot derékba kapta Bali szigetén az OPEC által elhatározott újabb olajár-emelés. Az egész világ megingott. Egyes országok, mint Nagy-Britannia vagy Belgium, drámai helyzetbe kerültek. A fejlődő országok egyik napról a másikra összeomolhatnak...

„Vaj helyett ágyú”

A közvélemény-kutatások sem szolgálnak vigasztaló eredményekkel: a nyugati tőkés országok polgárainak többsége a jelek szerint az infláció és a munkanélküliség növekedésére számít, és nem hisz abban, hogy 1981 meghozza azt a javulást, amelyet 1973 óta a közgazdászok mindig a következő évekre jósoltak.

A nyugati polgári sajtó úgyszólván egyértelműen az olajár robbanásának tulajdonítja a jelenlegi világgazdasági helyzetben jelentkező nehézségeket, a politikai szembenállás éleződését pedig megpróbálja — mint már annyiszor tette a múltban, mindenekelett a hidegháború éveiben! — valamilyen szovjet fenyegetéssel indokolni. Az atlanti propaganda szinte tagadatlanul szeretné az enyhülést. Tagadhatatlan, hogy az enyhülésnek súlyos károkat okoz éppen az imperialista politika, a NATO-nak az a jó néhány éve megmutatkozó törekvése, hogy a fegyverkezési hajza fokozásával katonai fölényre tegyen szert a szocialista közösség országaival szemben. Persze, a fegyverkezési spirál fölfelé robbanása a nyugati világnak is új meg új gazdasági gondokat okoz. A „vaj helyett ágyú” régi, gyászos dilemmája bukkan elő.

Igaz, hogy a legtöbb NATO-ország nem tudott és nem akart eleget tenni annak az amerikai követelésnek, hogy évről évre „tisztá” 3 százalékkal növeljék a katonai kiadásokat, vagyis az infláció hatását leszámítva fokozzák ilyen ütemben a fegyverkezési erőfeszítéseket, de így is szédítő nagyságú összegek mentek el ilyen célra. A NATO legfrissebb statisztikai adatai szerint az USA 140 és fél milliárd dollárt költött 1980-ban „védelmére”, Nagy-Britannia több mint 11 és negyed milliárd font sterlinget, az NSZK 48 és fél milliárd márkát, Franciaország több mint 110 milliárd

LEONYID BREZSNYEV ÉS ARMAND HAMMER AMERIKAI ÜZLETEMBER

Változatlanul a vitás kérdések tárgyalásos megoldása

frankot, Olaszország 7 450 milliárd lírát, Kanada 5 milliárd kanadai dollárt, Hollandia 10 milliárd 400 millió holland forintot, Norvégia 8 milliárd 248 millió koronát és így tovább.

A statisztika úgy is beszédes, ha egy főre számítják, s ha az összehasonlítás kedvéért amerikai dollárban adják meg a kiadásokat. Az Egyesült Államokban — legyen bár csecsemő vagy aggasztán — egy állampolgárra 1980-ban 527 dollár katonai kiadás jutott! Az NSZK-ban ez az érték 378 dollár volt, Franciaország 371. És csoda-e, ha például a kis Belgium nem hajlandó tovább növelni kiadásait? 1980-ban ott egy főre 334 dollár értékű katonai kiadás esett! Nagy-Britanniában 276 dollárjába kerül minden egyes polgárnak az ország katonai erőfeszítése. (Viszont például éppen az angolok költik a legtöbbet, hadfelszerelés vásárlására, ott a legmagasabb a fegyverek beszerzésének aránya a teljes katonai költségvetésben: 24,1 százalék! Még az Egyesült Államokban is „csak” 19 és fél százalék.)

A NATO — s ez pontos, hivatalos, végleges szám! — 1979-ben 218 189 000 000 amerikai dollárt költött katonai kiadásokra! Ennyi pénzből a világnak hány gondját lehetett volna eloszlatni!

A moszkvai közlemény

Mindezzel a NATO vezető körei fel akarnák borítani azt a katonai egyensúlyt, amely napjainkra a világban kialakult és amelyet egyébként az enyhülési politika elfogadói annak idején el is ismertek. Az atlanti világ urainak próbálkozásai rendkívül súlyos anyagi terheket rónak a földkerekség minden népére, közvetve vagy közvetlenül. Azzal pedig, hogy mind több és több fegyver halmozódik fel, csak növekedhet

egy háborús konfliktus veszélye.

Az „erő helyzetéből” való amerikai politika 1980 folyamán azzal az igénnyel jelentkezett, hogy a Szovjetunió és a szocialista közösség adja fel kivívott nemzetközi pozícióinak egy részét, és tartózkodjék befolyásának növelésétől, vagy ne keressen új szövetségeseket — vonatkozott ez Afganisztánra csakúgy, mint Kambodzsára. Viszont az USA mindenáron és feltétel nélkül el akarta ismertetni azt a jogát, hogy érdekeit minden eszköz felhasználásával szolgálhassa, így például a nyersanyagellátásának a biztosítására

„gyorshadtest” felállítását és bevetését, repülőgép-anyahajók és más haditengerészeti erők összevonását természetesnek és igazoltnak tartotta.

Az imperialista törekvésekkel szöges ellentétben a szocialista békepolitika változatlanul a vitás nemzetközi kérdések tárgyalásos megoldására irányul, és éppen a leszerelést, az enyhülést a katonai területre való kiterjesztését célozza. Ez mutatkozott meg legutóbb a Varsói Szerződés országai vezetőinek moszkvai tanácskozásán. Ugyanakkor az is kifejezésre jutott a moszkvai közleményben: illúziókban ringatják magukat azok az atlanti politikusok és tábornokok, akik azt hiszik, hogy erőfölényre tehetnek szert. A Varsói Szerződés országai az egyenlő biztonság elvi alapján állanak.

A szocialista országok következetesen és folyamatosan mindent megtesznek azért, hogy fel lehessen számolni a világban kialakult veszélygócokat. Az utóbbi egy-két év során például neuralgikus ponttá vált a Közép-Kelet, s éppen ezért kapott rendkívüli jelentőséget Leonid Brezsnjevnek a minap Új-Delhiben, az indiai törvényhozás tagjai előtt meghirdetett programja a Perzsa-öböl és az Indiai-óceán békéjének és biztonságának szavatolására. Az ötpontos béketerv a térség jobb jövőjének alapja.

A szocialista közösség véleménye szerint az iraki—iráni háború egyik félnek sem válik előnyére, hanem csak az imperialista érdekeket szolgálja. A közép- és a közép-keleti válság itt együttesen fejti ki negatív hatását, többek között abban is, amit Leonid Brezsnjev így jelölt meg: felbomlóban van az arab világ egysége — az arab népek ellenségeinek örömeire...

Természetesen az iraki—iráni ellenségeskedések azzal az el nem hanyagolható mellékhatással, hogy a két fontos olajtermelő ország

átmenetileg nem tud szállítani vagy csak igen csökkentett mennyiségben ad el olajat, hozzájárultak az olaj árának újabb felszökkenéséhez. Egy olyan pillanatban, amikor a világban szinte már olajbőségéről lehetett beszélni, legalább is a nagy nemzetközi olajtársaságok tartályai már csurig voltak, a kereslet pedig alatta maradt a kínálatnak. Nem szabad elfeledni, hogy az olaj árának emelkedése általában mindig az olajmonopóliumoknak (és nem elsősorban az olajtermelőknél) hoz óriási hasznot, hiszen az ő készleteiknek az értéke növekszik.

Viszont kétségtelen, hogy az olaj és energiahordozók drágulása még borúsabbá teszi az 1981-es gazdasági előrejelzést. Bonnban Carstens államelnök az új esztendőben „zéró növekedésre” számít. Az NSZK polgárait arra intette, hogy készüljenek fel újabb gazdasági gondok elviselésére.

Visszatérve a világ politikai feszültségeihez, amelyeket az 1980-as év örökségül hagyott 1981-nek, számos előre látható és minden bizonnyal jó néhány, ma még meg sem jósolható probléma fogja foglalkoztatni az új évben is a világgazdaságot, az államférfiakat vagy a publicistákat. A kelet—nyugati viszonyban a legfontosabb kérdés a szovjet—amerikai kapcsolatok alakulása a Reagan-kormányzat hivatalba lépése után, lesznek-e s milyen formában, milyen céllal, s persze, milyen eredménnyel fegyverzetkorlátozási tárgyalások? Milyen új fejleményeket hoz a Közép- és a Közép-Kelet kettős, de összefüggő válsága, hiszen egyformán nyugtalanító az a fegyverropogás, amely Libanonban vagy az iraki—iráni határvidéken hallatszik. Mit tartogat a Távol-Keleten a kínai belső hatalmi harc.

Problémák címszavakban

S mind emellett még sok kisebb-nagyobb kérdés vetődik fel az egyes földrészekben: Afrikában, hogy csak egyet-keletit említsünk, a Csád Köztársaságban és körülötte folyó politikai-katonai befolyási harcnak most kell eldőlnie — a POLISARIO folytatja harcát egy független nyugat-szaharai állam létrehozására —, meg kell erősíteni az új zimbabwei államot —, ismételt diplomáciai-politikai-gazdasági-társadalmi rohamok indulnak meg a dél-afrikai fajüldözött rezzim és törvénytelen namíbiai uralma ellen... Latin-Amerikában tovább tart a chilei fasizmus elleni harc, amelynek nem vetették véget Pinochet népszavazási komédiája —, Salvadorban egyre véresebb, egyre kíméletlenebb a polgárháború —, Nicaraguában a fordulat után az új népi rendszer megszilárdítása a teendő... A felsorolásból nem maradhat ki Ázsia, a kontinens számos gondjából pedig az a küzdelem, amelyet az Indokínai-félsziget népei folytatnak az imperialista mesterkedések ellen és a kínai terjeszkedési törekvések ellen. S Európában a tőkés országok egyikében-másikában jelentkező terrorizmus megfékezése éppoly súlyos teendő, mint az, hogy felsorakoztassák a dolgozókat a fegyverkezési hajza megfékezése végett, a munkanélküliség ellen, a társadalmi igazságszolgáltatást meghozó politikai változások érdekében.

PÁLFY JÓZSEF

Nyersanyagtükrör

Jóslatok és valóság

Bizonytalansági tényezők

Ha csupán egy mutatóval próbálnánk az elmúlt évet jellemezni, félrevezető lenne. A legfontosabb nyersanyagok világpiacon áralakulását mérő Reuter-index november végén 4,3 százalékkal haladta meg az egy évvel korábbi értéket és ebből akár nyugodt irányzatra is következtethetnénk. Az emelkedés ugyanis nem túlságosan jelentős: a százalék alapján 1980 a világpiacon még amolyan „békeév” lehetne. Ténylegesen azonban erről szó sincs.

„Klíma” és árfolyam

1980 ugyan nem volt kifejezetten „árrobbanásos” év (mint 1979), de nem tekinthető az árcsökkenések idejének sem — mint korábban (1975). Meredek árnövekedés és hirtelen árcsökkenés egyaránt megfigyelhető volt.

Érdemes visszaidézni 1979-et is. Abban az évben a kőolaj ára — az iráni politikai események hatására — ismét megkétszereződött és a nyersanyagpiacon jelentősen növekedtek az árak. A megfigyelők többsége azonban úgy vélte, hogy a tendencia hamarosan kifulladásig, hisz reális gazdasági tényezők — például a fejlett tőkés országokban a növekedési ütem — a „boom”-ot nem támasztották alá. Nem meglepő tehát, hogy az 1979. őszi világpiacon előrejelzések általában a következő évre, 1980-ra mérsékeltbb ármegmozgásokat vártak.

A fejlett tőkés országok konjunktúráját tavaly ténylegesen a stagnálás vagy visszaesés jellemezte. A nemzetközi politikai klíma változásai azonban mégis megváltoztatták a nyersanyagpiacok viselkedését. A november elején kezdődött iráni túszválság és az Afganisztán-hisztéria az 1979-es árrobbanást mintegy fél évvel meghosszabbította. A háborús konfliktus — illetve annak vélt vagy valódi veszélye — ugyanis értelemszerűen fokozza a stratégiai fontosságú nyersanyagok iránti keresletet. A felhasználók, aggodva a szállítások biztonságáért, igyekeznek szükségletüket mielőbb fedezni. A nemzetközi légkör romlása ráadásul az infláció újraéledésével párosult. Ebben a helyzetben a befektetők — mivel bizalmukat a megtakarítás hagyományos formáiban kezdték elveszíteni — új lehetőségek után néztek. Középtőkések ezrei „fedezték fel” az árutőzsdéket és gyakran előfordult, hogy — például — rezet vásároltak. Mindez természetesen növelte a keresletet. Az ár emelkedett, s akik pedig pénzüket nyersanyagba fektették, úgy érezték, jól spekuláltak.

Persze a profi spekulánsok sem tétlenkedtek. Ők gyakran milliós tételekben játszottak. A spekuláns azonban legtöbbször nem a saját pénzével dolgozik, hanem vásárlásait bankhitelből fedezi. Következésképpen a tőzsdén az árak nagyobb mértékben kell emelkednie, mint a kamatnak, különben a vállalkozás veszteséges lesz. 1979 ősztől azonban a pénz (a hitel) fokozatosan drágult, a tavalyi tél végére a „prime rate” — a különlegesen megbízható hitelfelvevőknek nyitott kamatláb — az USA-ban elérte a 20 százalékot. Ilyen költségek mellett a spekuláció már egyre kevésbé volt kifizetődő. Sokan igyekeztek is az árutól (vagy a határidős piacokon az azt megtestesítő „pozíciótól”) szabadulni. A vásárlási lázat így egyre inkább egy eladási láz váltotta fel. A folyamat ráadásul önmagát még erősítette is, minél lejjebb ment ugyanis a tőzsdén egy adott nyersanyag ára, annál többen kényszerültek eladásra. (Ez a folyamat a leglátványosabban a New York-i ezüsttőzsdén zajlott le.)

Színesfémek és gabona

1980 februárjának végétől tehát a színesfémek árai fokozatosan csökkenni kezdtek. Úgy is fogalmazhatnánk: az árszint egyre inkább kezdte megközelíteni a tisztán gazdasági tényezők által indokoltat.

1980 novemberének végén végeredményben a réz ára 15, az ólom ára 40, míg az alumíniumé 14 százalékkal maradt el az egy évvel korábbi szinttől. (A fenti számok az ármegmozgás tendenciáját jelzik. Éves átlagjegyzéseket számítva a kép természetesen módosul. Így értékelve: a réz például az elmúlt évben 11 százalékkal drágult.)

A fémárak 1981-es várható alakulásáról eddig közzétett prognózisok meglehetősen eltérőek. Az európai gazdaságkutató intézetek szövetségének nézete szerint 1981-re a réz ára igen mérsékelt, 2 százalékkal csökken. A neves londoni Metals Analysis and Outlook drasztikusabb, 14 százalékos visszaesést vár. Ezzel szemben az ugyancsak tekintélyes hamburgi Világgazdasági Kutató Intézet 1981-re a réz iránti kereslet némi növekedésével számol és így emelkedő árakat jósol.

A rövid távú prognózisok eltérése voltaképpen érthető jelenség. A jelenlegi körülmények között biztos előrejelzés egyszerűen nem készíthető. Hiszen a nemzetközi politikai klíma változásai, az egyes tőkés kormányok gazdaságpolitikai intézkedései és a spekuláció a piaci folyamatokat gyorsan és váratlanul képesek megváltoztatni. További bizonytalanságot okoz a tőkés valuták árfolyamainak jövőbeni alakulása. 1980 folyamán sem volt már mindegy, milyen valutá-

KÁVÉKÓSTOLÁS

Előszerezettel túlozták el

ban számolta a szakértő a világpiacon áralakulását.

Tavaly novemberben például az árfolyammozgások miatt, svájci frankban mérve — az előző hónapához viszonyítva — a réz ára 2,7 százalékkal nőtt. Nyugatnémet mértékben számolva viszont 3,4 százalékkal emelkedett. A londoni tőzsde fontban mért jegyzése közben ténylegesen 1,6 százalékkal csökkent, ez azonban dollárban már 2,7 százalékos mérséklődést jelentett. (A fenti különbségek csupán egyetlen hónap pénzügyi fejleményeit jelzik.)

A csökkenő fémárakkal szemben a gabonaárak az év folyamán állandóan emelkedtek. A tendenciát a Carter elnök által meghirdetett gabonaembargo indította el, később azonban a növekvő jegyzéseket gazdasági jellegű tényezők is alátámasztották. Becslések szerint a nyári szárazság következtében az elmúlt évhez képest az Egyesült Államokban a szójababtermelés 23, míg a kukoricatermelés 17 százalékkal csökken és ez világméretben mérsékli a kínálatot. Mintegy 20 százalékkal emelkedtek az USA-ban a termelési költségek is. Erősítette az árakat a kínai-amerikai gabonaegyezmény is, melynek értelmében Peking évente 6–9 millió tonna gabonát vásárol majd az Egyesült Államokból. Mindezek következtében 1980 novemberének végén a kukorica csikágói tőzsdéi jegyzése kukoricára 44, míg szójababra 37 százalékkal haladta meg az egy évvel korábbi értéket. A búza ára „mindössze” 17 százalékkal emelkedett.

A kereslet-kínálat viszonyát vizsgáló prognózisok egyetértenek abban, hogy 1981-re a gabonapiacokon feszült helyzet várható. A FAO számításai szerint a világ gabonakészletei már 1980-ban mintegy 15 százalékkal csökkentek és 207 millió tonnára estek vissza. (Ez a világ teljes gabonafogyasztásának 14 százalékát jelenti.) A világ gabonatermelése tavaly alacsonyabb volt, mint 1979-ben és a visszaesés lényegesen meredekebb lett volna, ha rizsből nem születik kiugró termés. Az USA mezőgazdasági minisztériumának előrejelzése pedig arról beszél,

hogy az ideai kedvezőtlen jelenségek jövőre is folytatódni fognak és a világ gabonakészletei további 20 százalékkal csökkennek. Különösen aggasztó az ellátás búzából. 1980-ban a gyenge termés a nagy felhasználó országokban erősen megnövelte a keresletet, miközben maguk az exportőrök (Kanada, Argentína, Ausztrália, USA) sem dicsekedhettek kiugró betakarítási eredményekkel. A világ búzafogyasztása az elmúlt négy év közül háromban meghaladta a termést és így elkerülhetetlenné vált a készletek részleges felélése. 1981 júliusában azonban az amerikai mezőgazdasági minisztérium előrejelzése szerint a raktárakban levő búza mindössze 50 napos fogyasztásra lesz elegendő. Ez az érték pedig meglehetősen közel van ahhoz a szinthez, amikor már ellátási zavarok is felléphetnek.

Cukor, kávé, kakaó

Az áremelkedési rekordot a tavalyi évben egyértelműen a cukor állította fel, a november végi New York-i jegyzés 111 százalékkal haladta meg az egy évvel korábbit. Az elemzések szerint nem várható a jelenlegi magas árszint csökkenése. A fogyasztás a termelést ugyanis 1980-ban 7 millió tonnával haladta meg és a „deficit” az idén sem lesz 4 millió tonnánál kevesebb. A „cukorhossz” tehát nem spekuláció következménye, hanem elsősorban a kereslet-kínálat viszonyának tartós megbotlása az oka. 1981-re végeredményben nem lehet csökkenő cukorárakkal számolni. Ellenkező irányú fejlemény inkább valószínű.

Az árcsökkenési rekordért viszont a kávé és a kakaó versenghet. November végi jegyzéseik a kávénál 48, míg a kakaó esetében 41 százalékkal voltak alacsonyabbak az 1979. novemberi szintnél. Az USA mezőgazdasági minisztériumának tanulmánya szerint az 1980/81-es mezőgazdasági évben a kávétermelés 80,1 millió zsákot (1 zsák hatvan kilogramm nyerskávét tartalmaz) tesz ki, míg a fogyasztás várható szintje 82,5 millió zsák. Következésképpen a világ kávékészletei 22,6 millió zsákra mérséklődnek majd és ez az elmúlt 20 évben a legalacsonyabb szint lenne. A kereslet-kínálat viszonyának vizsgálata alapján tehát igen valószínű, hogy a jövő év második felében a kávéárak ismét lassú emelkedésnek indulnak.

(Az árnövekedés persze hirtelen is bekövetkezhet, ha nyár elején a braziliai ültetvényeket fagykár éri. Tegyük hozzá: az elmúlt években a termelő országok előszerezett túlozták el a fagykár pusztításának méreteit, hogy a hisztérikus vásárlási láz következtében terméküknek magas árat biztosítsanak). Az elmúlt öt év legalacsonyabb szintjén vannak a kakaóárak, s az árak stabilizálására létrehozott új kakaóegyezmény egyelőre aligha hathat a piaci helyzetre. A legjelentősebb termelő és fogyasztó ország ugyanis (Elefántcsontpart és az Egyesült Államok) távol maradt a megállapodástól, melynek gyakorlati értéke így meglehetősen kevés.

Végeredményben tehát 1981-ben 1980-nal összehasonlítva nyugodtabb, kiegyensúlyozottabb világpiacon áralakulásra számíthatunk. Hacsak nem lének közbe gazdaságon kívüli bizonytalansági tényezők.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

Huszonhat év — hetvenezer áldozat. Egy diktatúra mérlege. Guatemalai statisztika. Azé az országé, amely Közép-Amerikában a legnépesebb, a leggazdagabb, a legnagyobb. Ahol több tucat félkatonai terrorszervezet tartja rémületben a lakosságot, a junta beleegyezésével.

Guatemala mostanában alaposan fölértékelődött. Washington szeretné — a szomszédos Honduraszal egyetemben — stabilizálni a junta helyzetét, hogy innen sakkban tarthassa a forrongó Közép-Amerikát. Különösen azóta, hogy Nicaraguában másfél esztendeje győzött a sandinista forradalom, s Salvadorban végső rohamra indultak a gerillák, a guatemalai kapcsolatok iránt fokozott az érdeklődés az Egyesült Államokban. A Fehér Házban persze korábban is megkülönböztetett figyelmet szenteltek a United Fruit Company és két másik amerikai monopólium, valamint a tucatnyi nagybirtokos által uralt ország iránt.

Több mint huszonhat éve a West Point-i (USA) katonai akadémián végzett tisztek állnak Guatemala élén. Pedig a polgári demokrácia mély gyökereket eresztett, s jó néhány radikális megmozdulás színhelye volt a csaknem 109 000 négyzetkilométer területű állam, amely 1821-ben nyerte el függetlenségét. Az Egyesült Államok azonban 1954-ben megelégtelte Jacobo Arbenz elnök liberális intézkedéseit. A haladó szellemű kormányzat akkor több mint 600 000 hektárt osztott ki a nincstelének — elsősorban a lakosság 60 százalékát kitevő indiánok — között. Nem kímélték a United Fruit parlagon hagyott földjeit sem.

Néhány hónap alatt elkészült a Guatemala elleni beavatkozás terve. Hamarosan alkalmas embert is talált a CIA, Castillo Armas személyében, akit hazaárulás miatt Guatemalában halálra ítélték. 1954 nyarán végrehajtották a katonai akciót az amerikai légierő támogatásával, zsoldosok közreműködésével. Castillo Armas első intézkedése: a földreform és valamennyi más, haladó törvény hatályon kívül helyezése.

Három évvel később Castillo Armas elnököt meggyilkolják. 1957—1958: véresebnnél véresebb és „csöndes” puccsok zajlanak le az országban, mígmen Miguel Ydigoras Fuentes tábornok magához ragadta a hatalmat. 1963 márciusában hadügyminisztere, Enrique Peralta Azurdia őrnagy a lázadó csapatok élén elfoglalta az elnöki palotát. Az őrnagy ravaszabb elődeinél. Haladéktalanul hozzáfogott — amerikai tanácsadóra hallgatva — a demokrácia néhány látzatintézkedésének kidolgozásához. 1965-ben új alkotmányt fogadtak el a képviselőházban, s 1966 márciusában általános választásokat írtak ki.

A választásokat a Forradalmi Párt jelöltje: Julio César Mendez Montenegro nyerte. Igaz, arra óvatossággal ügyeltek, nehogy akár a polgári demokrácia korábbi hívei, akár más, netán „kommunistagyanús” politikusok szóhoz juthassanak. A voksokon csupán három párt: a szélsőjobboldali Nemzeti Felszabadítási Mozgalom (MLN), az intézményesített Demokratikus Párt (PID) és a Forradalmi Párt (PR) osztozhatott. Azóta hagyomány Guatemalában, hogy az elkeseredett választók tömegesen távol maradnak az urnáktól, hiszen a diktatúra gyökeres megváltoztatását úgysem várhatják a szavazás eredményétől. A négyévenként ismétlődő választási komédiát teljes passzivitás jellemzi: a 7,2 milliós lakosságból a húsz éven felüli, tehát szavazásra jogosultak közül alig ötszázezren élnek jogaikkal.

Nem hozott változást Guatemala életében sem az 1970 júliusában beiktatott Carlos Arana Osorio, sem utódja, Kjell Langerud tábornok. A mai diktátor, Romeo Lucas Garcia tábornok 1978-ban nyilvánvaló választási csalással került az ország élére. A visszaélések azonban nem új keletűek, s elsősorban abból fakadnak, hogy Guatemala hadserege szorosan összeforrt az országot kezükben tartó földesurakkal. Lucas Garcia, az ország 64. elnöke egyike a leggazdagabb földbirtokosoknak.

Úgy tűnik, az adott helyzetben az új amerikai elnök, Reagan fo-

Guatemala

A beavatkozás eszköze

Diktatúraháttér

Drinan páter esete

GARCIA TABORNOK RENDORSEGE MUNKÁBAN

„Rendszerében a politikai gyilkosság nemzeti sporttá vált”

kozottabban támaszkodik majd a guatemalai rezsimre, mint elődje. Salvador elvesztése ugyanis hatalmas csapás lenne Washington számára, olyan presztízsveszteség, amely beláthatatlan következménnyel járna egész Latin-Amerikában, de kiváltképpen a „hátsóudvar” előterében, a karibi térségben és Közép-Amerikában. Ezért vonták össze a guatemalai (és a hondurasi) hadsereg jelentős egységeit a salvadori határon, s egyes hírek szerint a külföldi csapatok már beavatkoztak a salvadori hazafiak elleni harcokba.

Guatemalában hatalmas elkésere- redést váltott ki a szomszédos ország gerillái ellen tervezett katonai beavatkozás. Az ország amúgy is rendkívül nehéz körülmények között él: az infláció növekedésének évi üteme meghaladja a 25 százalékot, a mezőgazdasági cikkek exportja erőteljesen visszaesett, sőt kukoricából — amely hagyományosan devizabevételének tetemes hányadát biztosította a kivitel révén — most importra szorul.

Az ország népességének 61 százaléka földművelésből él. A városiak szerencsésebbek, kevesebb köztük a munkanélküli, mint a vidéki lakosság körében. Hivatalos adatok szerint elsősorban a parasztságot sújtja a nélkülözés. A földbirtokosok mindössze a népesség két százalékát teszik ki, viszont övék a megművelhető terület 80 százaléka. A szociális juttatások, a betegsegélyezés mindössze a lakosság 12 százalékára terjed ki. Az orvosok 80 százaléka a fővárosban gyógyít, vidéken egyegy orvosra 23 ezer ember jut. Legalább félmillió ember csupán idénymunkát talál Guatemalában.

Az elkésere- redés és a junta elleni gyűlölet egyre több hazafit állít a baloldali ellenállás soraiba. A Szegények Forradalmi Hadseregén (EGP) kívül a Nép Fegyveres Szervezete (OPRA) is tömöríti Lucas Garcia tábornok ellenfeleit. Mindkét szervezet rendkívül népszerű a falusi lakosság körében.

Persze, a szélsőjobboldali halálkormányok is gyakran fölbukkan- nak. Az Amnesty International ar-

ra hívta föl a világ közvéleményének figyelmét, hogy Guatemalában mindennap nyolc-tíz ember eltűnik. A legtöbbjüket napokkal később megcsönkítva találják valamely elhagyott grunton vagy egy út árkában. Így járt a múlt évben egy tekintélyes kereszténydemokrata család 16 éves szemefénye. A diáklány röplapokat osztogatott társaival: szabadságot követeltek néhány jogtalanul letartóztatott parasztember számára.

Bár az alkotmány — papíron — nem tiltja a véleménynyilvánítás szabadságát, a diákokat őrizetbe vették. A rendőrségen durván bántalmazták őket, majd a lányt nyolcan megerőszakolták. Ezt követően mérges gázzal megvakították.

Az ügy még az Egyesült Államokban is megdöbbenést keltett. Robert F. Drinan jezsuita pap, demokrata párti képviselő Guatemalába utazott. A belügyminiszter nem fogadta, mondván, nincs tudomása az esetről. A képviselő ezután Lucas Garcia elnöktől kért kihallgatást, ám a tábornok sem állt vele szóba. Washingtonba visszatérve a pap-képviselő hevesen támadta a guatemalai rendszert. Kijelentette: „Lucas Garcia rezsimjében a politikai gyilkosság nemzeti sporttá vált.”

Guatemala Cityből nem késett a válasz. Drinant, a jezsuitát azzal vádolták, hogy „radikális marxista tanokat” hirdet, s „a kommunizmus, a jezsuiták, Venezuela és Costa Rica által Guatemala ellen szőtt összeesküvés” szószólója.

Abszurd — de ismerős vádak! Annak idején például a svájci származású Jacobo Arbenz ezredest, Guatemala utolsó haladó gondolkodású elnökét John Foster Dulles egyenesen „kommunistának” kiáltotta ki. Akkoriban Dulles még a United Fruit jogtanácsosa volt, később lett a hidegháború amerikai külügyminisztere.

GYAPAY DÉNES

DIPLOMÁCIA

Egy nagykövetség megtámadása és felgyújtása, a helyi rendfenntartó erők késői beavatkozása — mindez nagymértékben meg tudja rontani a küldő és a fogadó állam közötti kapcsolatokat. Nagy ritkán előfordul azonban olyan eset is, amely azt mutatja, hogy jól felfogott kül- és belpolitikai okokból az érintett két ország igyekszik napirendre térni a „saját incidens” felett, és kölcsönösen arra törekszik, hogy a múltat kitorölje az emlékezetből. Így történt ez pakisztáni—amerikai viszonylatban, azt követően, hogy 1979 novemberében felízgatott pakisztáni tömegek megtámadták az isztambuli amerikai nagykövetséget és egyes más városokban működő amerikai intézményeket.

A pakisztáni kormány valójában sohasem rendelt el vizsgálatot az ügyben, mert az a hadsereg és az ügynevezett fundamentista csoportok — a rendszer támaszai — számára kellemtelenné válhatott volna. Pakisztán és az

Egyesült Államok hamarosan rájött arra is, hogy a világnak abban a részében érdekeik jelentős mértékben találkoznak, így nincs értelme a feszültséget fenntartani kapcsolatunkban. Az amerikai kormányzat hamarosan jelentős katonai és gazdasági segítséget is ajánlott fel Pakisztánnak, bár annak mértéke vitához vezetett.

A nagykövetség kiégett épülete még mindig használhatatlan, így az amerikai diplomaták a Nemzetközi Fejlesztési Ügynökség épületében dolgoznak. A washingtoni kormány létszámukat 120-ról 62-re csökkentette a támadás után, de az most már ismét 100 felett van. A feleségek és a gyerekek — akiket annak idején hazaküldtek — ismét visszatértek. Kinyitottak és tevékenykednek a pakisztáni fővárosban az amerikai konzulátusok, a könyvtárak és az amerikaiak által fenntartott nemzetközi iskola is.

Az európai KGST-országokban az életszínvonal emelkedésével párhuzamosan folyamatosan bővült az élelmiszerek iránti kereslet. Megváltozott az élelmiszer-kereslet szerkezete is; a fogyasztás mindinkább a „nemezebb”, táp- és pénzürtékben a magasabb minőségű termékek irányába tolódik. Mindez természetesen igen nagy követelményeket támaszt az egyes országok mezőgazdaságával szemben. A rohamosan növekvő hús-, zöldség- és gyümölcsfogyasztás szükségessé tette az erőforrások és lehetőségek mind teljesebb kihasználását a szocialista államok mezőgazdaságában, beleértve a háztáji és kiegészítő gazdaságokat. Az elmúlt évtized második felében indult meg a háztáji gazdálkodás kiemelt támogatása a szocialista országokban, s ma már a legtöbb KGST-államban ezek a kisgazdaságok fontos szerepet játszanak a lakosság élelmiszer-ellátásában.

Piaci tényező

Az elmúlt évtizedben a szocialista országokban fontos állami és párhatalozatok születtek a háztáji gazdaságok szükségességéről, támogatásáról. A határozatokat anyagi és műszaki tettek követték, s ezek eredményeként a háztáji ma már jelentős (bár az egyes országokban különbözőképpen értékelt és kezelt) piaci tényező. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint hogy a Szovjetunióban a bruttó mezőgazdasági termelés 30 százaléka származik a háztájból; az ország teljes hústermelésének egyharmadát ezek a gazdaságok adják. A teljes zöldségtermelés egyharmada, a burgonyának pedig mintegy 60 százaléka ugyancsak a háztáji terméke.

Hasonlóak az arányok a többi szocialista államban is. Az egyes országokban személy, illetve családnagyság szerint, de eltérően állapították meg a háztáji gazdaságok nagyságát, a művelhető terület általában 0,2—1 hektár. (Az NDK-ban és Lengyelországban például két tehén és két sertés tartható. A szocialista nagyüzem aránya a lengyel mezőgazdaságban 20 százalék.)

Az egyes szocialista országok mezőgazdaságainak teljesítőképessége, adottsága eltérő, s ennek megfelelően méreteiben — de nem fontosságában — különböző a háztáji gazdaság szerepe a lakosság élelmiszer-ellátásában. A Szovjetunióban mintegy 39 millió a háztáji és kiegészítő gazdaságok száma. Statisztikák tanúsága szerint a háztáji termékeinek első számú fogyasztója ott maga a falusi lakosság, hiszen zöldségigényük 80, burgonyafogyasztásuk 95, tojás-szükségletüknek pedig 100 százalékat saját gazdaságuk termékeiből fedezik. A termelésnek így tehát 20—25 százaléka kerül az úgynevezett kolhozpiacra, vagy a felvásárló szervezetekhez. Számítások szerint a kolhozparaszti családok teljes jövedelmének 20—25 százaléka származik a háztáji termékek piaci értékesítéséből. (A Voproszi Ekonomiki című szovjet gazdasági folyóirat ezt a jövedelmet évi 18 milliárd rubelre becsüli.)

Ma már a szovjet kolhozpiacokon hivatalos árellenőrzés nincs; a kistermelők portékáikat gyakorlatilag szabad áron értékesítik, s ez az ár egyes esetekben többszöröse a bolti árnak. Noha a szabad piacokra nem a spekuláció a jellemző, néhány esetben ügyeskedő viszonteladók igen magas — és tisztességtelen — jövedelemre tettek szert. Többek között ennek a

TADZSIK KOLHOZPIACON

39 millió a háztáji

kedvezőtlen jelenségnek a megszűnését is várják attól a szovjet minisztertanácsi és párhatalozattól, amely 1981 január végén született a háztáji gazdaságok fejlesztésére.

A határozat részletei

A Szovjetunió tizenegyedik ötéves tervében kiemelt jelentőségű a mezőgazdaság gyorsított fejlődése. Az ágazaton belül különösen az állattenyésztés és a hústermelés áll refelektorfényben. A januári határozat is elsősorban az állattartás fellendítéséhez teremti meg a korábbinál kedvezőbb lehetőséget mind anyagi, mind pedig szervezeti vonatkozásban. Az állami gazdaságoknak és a szövetkezeteknek most lehetővé tették, hogy szerződést kössenek lábas- és szárnyasállatok nevelésére, értékesítésére, valamint a tejfeltelek felvásárlására. Ösztönzi az ilyen szerződéseket, hogy a tervbe vett felvásárlás részét képezi majd az állami gazdaság vagy szövetkezet tervének, tehát előre tervezhető. (Eddig a háztájból felvásárolt áruk már „terven felüliek” voltak, tehát a közös gazdaságok nem sok ösztönözték a háztáji fölöslegek „felszívására”). S hogy a felvásárlás ne akadozzék a pénzügyi eszközök hiánya miatt, a bankok ezentúl rövid lejáratú hiteleket nyújtanak majd a szerződéses áruk átvételére. A szerződés értékének 50 százalékát a közös gazdaságok is nyújthatnak hitelt a háztáji gazdálkodóknak szerződéses termelésük fokozására. A szovhozok és kolhozok segítségnyújtása a háztájinak igen sokrétű: biztosítják a növekedésként és napocsibe-ellátást, legelő- és kaszálóhasználatot engedélyeznek, s nem utolsósorban szállítóeszközöket is a háztáji rendelkezésére bocsátanak.

A Szovjetunióban a központilag felkarolt és támogatott háztáji gazdálkodás lehetőségei növekszenek az eszközellátás területén is. Ezentúl nagyobb mennyiségben kerülnek forgalomba mezőgazdasági szerszámok, kiségek, anyagok, amelyek megvásárlásához hitelek és egyéb kedvezmények is igénybe vehetők. Kiegyensúlyozottabbá válik a kisgazdaságok műtrágya- és növényvédőszer-ellátása, megszervezik a mezőgazdasági

KGST

Szavak és tettek

„Háztájikörkép”

A stabilitás jelentősége

gépek kölcsönhálózatát. Bővítés és minőségi javulás várható a felvásárlóhálózat munkájában, az értékesítés szervezetében.

A háztáji gazdaságok termelésében így az elkövetkező években számottevő növekedés remélhető. Fontos bizonyítéka ennek, hogy csak a mezőgazdasági nyugdíjasok száma meghaladja a 15 millió főt, s ez a jelentős népesség szívesen vállal munkát háza táján mind a saját, mind pedig a többi fogyasztó jobb ellátása érdekében. Az élelmiszer-ellátás további javulása a Szovjetunióban nem kis mértékben attól is függ, hogy a helyi szövetkezetek, állami gazdaságok intézkedéseikkel, támogatásukkal miként teszik vonzóvá a háztáji gazdálkodást.

Több mint 700 000 hektárt tesz ki összességében a román háztáji területe, a gazdálkodók száma meghaladja a 4,5 milliót. A kormány itt is ösztönzi a háztáji gazdálkodást és adómentességet biztosít a piacra kerülő termékeknek. Különösen az állattenyésztés került előtérbe az utóbbi időben, de nagy feladatok várnak a kiskertekre is a zöldség- és gyümölcsellátás kiegyensúlyozottabbá tételében. A népgazdaságnak egyre több élelmiszerre van szüksége, ezért Romániában művelés alá vonnak szinte minden földterületet, még a nagyobb házak udvarait is. 1975 óta rohamosan csökken a mezőgazdasági népesség száma, ugyanakkor évről évre emelkedik a háztáji gazdaságok részesedése az agrárszektor bruttó termelésében.

A bolgár „háztáji-történelemben” 1977 jelentette a fordulópontot: akkor kormányrendelet tette lehetővé, hogy városi dolgozók magánhasznú földet igényeljenek. Ugyanakkor lehetővé vált, hogy a parlagon heverő, meg nem művelt földeket felosszák a jelentkezők között térítésmentesen. A művelhető területhez való hozzájutás egyetlen feltétele a föld rendelkezésszerű használata. A szövetkezeti parasztság a háztáji mellett legelőt is igényelhet, a terület nagysága a leszerződött állatok számától függ.

A temelési eredmények arról tanúskodnak, hogy a minisztertanácsi határozat elérte célját: Bulgáriában 1977 óta a háztájból felvásárolt hús mennyisége négyszeresére, a tej háromszorosára, a zöldségé és a gyümölcsé kétszerezésére emelkedett. Jelenleg az ország teljes mezőgazdasági termelésének 38 százaléka származik a háztájból. (Összehasonlításként: 1965-ben a részesedés 32 százalék volt.)

Eltérő szerepet játszanak a többi szocialista országok háztáji rendszerétől Lengyelország házkörüli gazdaságai. A mezőgazdasági földterületeknek itt ugyanis több mint 80 százaléka magánbirtok. Hagyományos értelemben ezért Lengyelországban a „háztáji” az úgynevezett kétlakiak gazdaságait

jelent. A kétlakiak nemcsak a mezőgazdaságban, hanem az iparban is végeznek munkát, közülük több mint félmillióan gazdálkodnak 0,5—5 hektáros területen. Így is mintegy 25 százalékra tehető részesedésük az ország teljes mezőgazdasági termeléséből.

Északi szomszédunknál, Csehszlovákiában csak 1979-ben indult jelentősebb fejlődésnek a háztáji gazdálkodás, a lakosság agrár-mellettevékenysége. Jelenleg 15 százalékra tehető a kisgazdaságok részesedése a teljes agrártermelésből. A hústermelés 12, a burgonyatermelés 20, a tojástermelésnek pedig fele háztáji termék, a gyapjú részaránya ugyancsak 50 százalék.

A háztáji terület nagysága Csehszlovákiában a természeti viszonyoktól függ, a hegyvidékeken szövetkezeti tagonként elérheti az egy hektárt. Csehszlovákiában elsősorban a falusi lakosság igényeit elégíti ki a háztáji termése és termelése, az áruknak mintegy egynevede kerül szabad piacra.

A Német Demokratikus Köztársaságban tömegek hobbijává, kikapcsolódásává vált a kiskert. Az itt és a háztájiban folyó termelés részaránya mintegy 10 százaléka az egész mezőgazdasági termelésnek. A kiskertművelők és a kisállattenyésztők szövetségének tagjai a lakosság gyümölcszükségletének 42, zöldségigényének 8 százalékát fedezik, a tojástermelésnek pedig egynevede származik ebből a szektorból.

Exportsegítő

Az eddigi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a kisgazdaságok ott fejlődnek igazán eredményesen, ahol tevékenységüket a helyi állami gazdaságok és szövetkezetek felkarolják, megfelelő segítséget nyújtanak. A gazdálkodásnak ez az ágazata most van „felfutóban”, s ezért a szocialista országokban meg igen sok a feladat. A háztáji-rendszer továbbfejlesztése természetesen nemcsak határozatok kérdése. Szükséges a bankszervek, a mezőgazdasági eszközgyártók, a felvásárlók, a fuvarozók munkájának összehangolása és a termelők-gazdasági stabilitás-érzetének megteremtése ahhoz, hogy a társadalmi és az egyéni érdek teljes összhangba kerüljön.

A háztájira ilyenformán tartósan igen jelentős hiánypótló, választékbővítő szerep vár. (Közvetett módon még az agrárkivittelt is elősegítik, hiszen bővítik a népgazdaság és az export rendelkezésére álló áru mennyiségét, választékát.)

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

SCHMIDT ÉS PIPAJA

A bébi, akinek két anyja van

BUNTE

Verejtékezve, a fájdalom nyomával az arcán, de boldogan tartotta kezében Elizabeth Kane újszülött kisbabáját. Az anyai öröm ragyogott az arcán, amikor kislátára nézett. A szülés komplikációk nélkül zajlott le, az anya és gyermeke egészséges. De a 37 éves amerikai asszony csak percekig gyönyörködhetett a babában: jött az ápolónő, és elvitte magával — örök időkre szóló búcsú. Elizabeth szeme egy pillanatra elfátyolosodott, a férje vigasztalóan megfogta a kezét. „Hiszen magam akartam így” — mondotta bátran a nő.

Több mint egy évvel ezelőtt kezdődött ez a hihetetlen történet. Akkoriban a helyi lapban Elizabeth Kane furcsa hirdetést olvasott: „Anyát keresünk, aki kisbabánkat világra hozná — diszkréciót biztosítunk, nagy összegű ellenszolgáltatás.” Elizabeth Kane a férjére és három szép gyermekére gondolt, sőt talán a „nagy összegű ellenszolgáltatásra” is.

Hosszú éjszakákon át töprengett, végül döntött: jelentkezik. A férje először fanyalgott, és a leghatározottabban kijelentette, hogy ilyesmi szóba sem jöhet. De ő sem tudott szabadulni a gondolatától, hogy egy gyermektelen házaspárt boldoggá tehetnek, s végül hozzájárult, hogy felesége vállalja a „kölcsonmamaságot”. „Még inkább elmélyítette szerelmünket az az érzés, hogy segíthetünk: boldoggá tett a gondolat,

hogy megszületik majd ez a kisbaba.” Így emlékezik vissza Elizabeth Kane az állapotossága idejére.

Szerelmükre azonban még komoly próbatétel várt. Miután fellépett egy tévéadásban, amikor is bemutatották a közönségnek Elizabeth Kane-t, mint az Egyesült Államok első „kölcsonmamáját”, sok bosszúság várt a házaspárra. A szomszédok nem akartak szóba állni Elizabethtel, jóbarátok többé hallani sem akartak róluk, a férjnek pedig munkahelyet kellett változtatnia.

Az asszony sohasem ismerte meg gyermeke apját. Egész Amerika Elizabethet „rent-a-mom” (bérelj mamát) elnevezéssel illette. Amikor annak idején válaszolt a hirdetésre, Louisville-ből dr. Richard Levin jelentkezett. A nőgyógyász, aki hosszú évek óta foglalkozik a meddő asszonyok problémájával, kérdőíveket készített elő. Így akarta kideríteni, mennyire egészségesek a pályázók, hogyan és milyen körülmények között élnek. Több mint száz asszony pályázott a kölcsönmama szerepére! Levin értékelte a kérdőívekre adott válaszokat, s az eredményt megbeszélte megbízóival. Judith és David — a vezetőknüket szigorúan titokban tartják — a 37 éves Elizabeth Kane-t választották.

Persze kicsit izgatott volt a jövőbeni „kölcsonmama”, amikor belépett dr. Levin rendelőjébe. „Jelentéktelen beavatkozás” — nyugtatta meg az orvos. A mesterséges megtermékenyítés után

Elizabeth Kane nagyon komolyan vette vállalt anyaságát. Lemondott a dohányzásról, nem vett be többé fájdalomcsillapítókat, és egy csepp alkoholt sem ivott. Röviddel a szülés előtt aláírta az örökbefogadáshoz szükséges valamennyi okmányt: mindenben megfelelt a szerződés előírásainak. Ellenszolgáltatásként majdnem 20 000 márkának megfelelő összeget kapott. „Őszintén meglepődtem, hogy ekkora összeget kaptam” — mesélte később Elizabeth Kane, aki megint csak hangsúlyozta, mekkora örömet okozott neki, hogy segíthetett a gyermektelen házaspáron.

Ez a magatartás bírálatot és egyetértést egyaránt váltott ki. Késégeinek adott hangot például dr. Helmut Mlody müncheni pszichiáter: „Ahhoz, hogy egy ilyen kísérlet sikerrel járjon, a gyermeket mások számára vállaló házaspár között ideális belső és külső harmóniának kell uralkodnia. S melyik pár éri el ezt a tökéletes állapotot?” Dr. Levin nem osztozik ebben a pesszimizmusban. Megpróbál Kentucky államban törvénymódosítást elérni, hogy megkönnyítsék a „kölcsonmamák” igénybevételének lehetőségét. Nem is csoda, hiszen több mint száz meddő asszony vár „mamavállalkozóra” csak az ő betegei közül.

A Német Szövetségi Köztársaságban elképzelhetetlen a „kölcsonmamák” intézményesítése. Karpf müncheni jogász megjegyzése: „A polgári perrendtartás 138. paragrafusára szerint erkölcsellenes minősül egy ilyesfajta szerződés két házaspár között.”

Kép szöveg nélkül

(Figaro)

Társasutazás — a kórházba

DER SPIEGEL

A British Airways angol légitársaság újabban sebészorvosok meglátogatására szervez átalánydíjas utazásokat: az American Medical International (AMI) elnevezésű „kórháztröszttel” együttműködve a brit vállalat háromhetes angliai gyógyutast kínál a turistabetegeknek. A „garantáltan rögzített árba” beszámítják a londoni repülőutat, valamint a brit magánorvosoknak járó te-

temes tiszteletdíjat is. Egy tokiói ügyfél például kerekén 40 000 márkáért szívbillentyűműtétet „vásárolhat” Angliában, ha pedig valaki Szingapúrban szenved a visszerével, mindössze 13 000 márkáért ellenében londoni szakemberek távolítják el a megmerevedett vénát. Miután egyre inkább elmaradoznak a „törzsvendégek”, azaz a közel-keleti olajállamok gazdag betegei, a brit magánkórházak most ezzel a „klinikai turizmussal” szeretnék biztosítani a fizetőképes páciensek utánpótlását.

Izgalmas, érdekes olvasmányok a

Természet Világa

februári számában

- A klímaváltozások (esetleges) kozmikus okai
- Nem elég álmodozni... — Egy este Balogh János akadémikussal
- A Bolyai-kutatás változásai
- Környezetünk jövőjének múltja
- A nagypszichiátria vegyi fegyvertára
- Irányzatok a hegymászásban
- Orvosi Nobel-díj, 1980
- 0,000 000 001 grammnyi elemek nyomában
- Amikor a Földközi-tenger kiszáradt
- Mire való Galilei rehabilitálásán fáradozni?
- A szíriai aranyhőrcsög
- Mengyelejev Magyarországon
- Egyetemistáknak, egyetemre készülőknek szép és hasznos ajándék: előfizetés a Természet Világára

Napjaink legaktuálisabb gazdasági és társadalmi kérdéseire ad választ: a

Nemzetközi Statisztikai Évkönyv

Részletes adatokat közöl a világ országainak, a KGST és a Közös Piac elmúlt évtizedeinek eredményeiről. Elemzi Földünk energia-helyzetét, az ipar és a mezőgazdasági termelés alakulását, az egyes nemzetek szociális és kulturális életét.

Ára: 188 forint

Az évkönyv megvásárolható:

Statisztikai és Számítástechnikai Könyvesbolt

Budapest II., Keleti Károly utca 10.
Telefon: 158-018

Postai szállításra megrendelhető:

Statisztikai Kiadó Vállalat

Terjesztési csoport
Budapest 3. Pf.: 99. 1300

Fasírtmultik

McDonald's és Wienerwald

Étvágyipar-kiállítások

Kevés olyan területe van a világon a szolgáltatóiparnak, amely évi 30 százalékos forgalomnövekedéssel dicsekedhet. Az elmúlt évtizedben a fejlett tőkés országokban ilyen rohamosan fejlődött és került „dobogós helyre” az úgynevezett gyorsbűféágazat. Ez ma már szinte külön iparág. A hamburger, a hot dog, a pizza és a sült hal kísérője lett a rohanó életstílusnak. Az ügyes üzletemberek hamar megéreztek a bombaüzletet a gyorsétkeztetésben.

Gördülő falatok

A hamburger és az egész gyorsétel-ágazat elválaszthatatlan az Egyesült Államoktól, hiszen ott indult szédületes fejlődésnek a gyors falatok karrierje. A világszerepet kétségtelenül a McDonald's tartja szinte rendíthetetlenül. Ez a ma már multinacionálissá fejlődött étermi hálózat elsőnek „ébredt”. Az egész USA-t behálózzák a McDonald's büfék. Boltjaira szigorú előírások és szabályok vonatkoznak. Külsőre teljesen azonosak, az üzletek homlokzatán arany színben világít a nagy M szívet alakot jelképező ábrája. A berendezése is azonos: a tágas és nagyon tiszta termek sok növényvel, kényelmes székek és asztalok. A bejáratnál szemben van a kiszolgálópult. Fölötté a kapható néhány étel kivilágított képe látható az árral együtt. A pultnál egyenruhás kiszolgáló személyzet. Mögöttük a szinte teljesen automatizált elektromos konyha. Innen gördülnek ki futószalagon a falatok.

A hálózat jellegzetessége: hogy üzleteiben világszerte csak ugyanaz a néhány étel kapható. A választék tehát meglehetősen szűk. De a betérő abban biztos lehet, hogy ugyanazt a minőségű ételt kapja Houstonban és Düsseldorfban, McDonald'sék szigorú szabványok szerint dolgoznak. Az éhes vendég többféle hamburgert kérhet a kellemesen meleg cipőcskában. (A cég híres falatja az úgynevezett Big Mac, az „emeletes hamburger”. A cheeseburgerben az egy sor fűszerezett vagdalt húst egy sor sajt követi.) A kínálat ezen kívül még sült halból és hasábburgonyából áll, édességeként pedig sült alma vagy cseresznyével töltött leveles tészta kérhető. Néhány hűtött üdítő ital s teljes turmixoktól egészíti ki a kínálatot. Kisebb-nagyobb eltéréssel ez a McDonald's „világválasztéka”.

Az iparág egyik nagy vonzereje a csomagolás, amelyben a McDonald's az élen jár. Az ételt hűtőtartó papírdobozokban vagy kartonzacskóban nyújtják át a pultnál. Az étel tehát el is vihető. A hűtött üdítőket zárható papírpoha-

lámok tovább növelik a népszerűséget és persze a forgalmat.

A bevételeknek jelentős részét új beruházásokra fordítják: átlagosan félmillió dollárba kerül egy új üzlet felszerelése, s nem alacsony az ingatlanárak sem. Nagy-Britanniában hét évvel ezelőtt vette meg a lábát a cég, s azóta bizony állandó fejfájást okoz a hazai gyorsbűféhálózatoknak, forgalmuk ugyanis nem a kívánt mértékben emelkedik, a vendégek szívesen átpártolnak az arany M-hez.

Az Egyesült Államokban különösen éles verseny folyik a „fast

MCDONALD'S-PULT AZ NSZK-BAN ÉS EGY BIG MAC

Az orvosok mind többet támadják

rakban adják az elmaradhatatlan jégzuhatag és „egyenruhába” öltöztetett — piros-fehér — szívószál kíséretében. A fűszerek néhány évvel ezelőtt még kis adagokban előre csomagolva másik önkiszolgáló polcokon álltak. Ma már a fűszert külön kell kérni a pultnál, fizetni nem kell érte. (A változás oka: a vendégek marékszámra vitték haza az előre csomagolt mustárt, söt...)

Az Egyesült Államokban a McDonald's „csárdák” feltűnő helyen — az üzlet homlokzatán — adják ország-világ tudtára, hogy a cégnek mekkora a vendégforgalma. Tavaly decemberben az évi kiszolgálások száma már meghaladta a 3 milliárdot.

A hálózatnak egyébként szerte a világon hater ezer gyorsétterme van. A jó üzletmenet alapja a gyorsaság (egy vendég 2–3 percnél nem várakozhat tovább) és a viszonylag alacsony árak. Az egyes fogások ára általában nem több másfél dollárnál, s ehhez az árhoz a külföldi „lánybűféknek” is tartaniuk kell magukat.

Konkurrenciaharc

A McDonald's forgalma csak az USA-ban tavaly több mint 6 milliárd dollár volt. Ez az ország gyorsételforgalmának mintegy 25 százaléka — az összforgalom mintegy 25 milliárd dollár. A cég népszerűsége, hírneve hamar túljutott a tengereken és az óceánokon. Százával nyíltak és nyílnak büféi Japántól Ausztriáig.

Londonban és környékén jelenleg mintegy 50 üzlet működik, s a cég idén kezdi meg birminghami és manchesteri offenzíváját, gyakorlatilag korlátlan lehetőségekkel. Persze McDonald'sék igen sokat költenek hirdetésre. A televíziók és az újságok egyik legnagyobb hirdetője a világ sok országában, s a szellemes, étvágygerjesztő rek-

food” piacon. Több tőkeerős cég igyekszik megtépezni a McDonald's babérjait, a vezető szerepet azonban ez idáig nem sikerült elhódítani. Pedig olyan nagygyűk is csatasorba álltak, mint a kétezer büfével rendelkező ugyancsak multinacionális óriásvállalat, a Wendy, vagy a Burger King.

Ez utóbbi hamburgerkirálynak tartja és hirdeti magát, szolgáltatásai lényegében a listavezetőhöz hasonlóak, csak a méretek és a tőke-kisebb.

A Kentucky Fried Chicken különféle grillcsirkékre specializálta magát, s a vállalat a tengerentúlon ebben a „műfajban” valóban egyeduralkodó. A halételek specialistája (Nyugat-Európában) a Nordsee. Mindhárom nagy vetélytársnak hatalmas forgalma van az ugyancsak szabványosított büfékben a szabványosított ételekből. A McDonald's trón azonban egyelőre rendíthetetlennek tűnik. Jól jellemzi az iparág konjunktúráját az USA-ban az a statisztika, amely szerint 1974-ben az országban 36 000, tavaly viszont már 66 000 csak néhány ételt kínáló meleg-gyorsbűfé működött.

Nyugat-Európa McDonald's-a az NSZK-beli Wienerwald-hálózat. Kontinensünk egész nyugati felét behálózza a 25 évvel ezelőtt alapított cég, amely jelenleg 1500 büfével rendelkezik. Elsősorban különböző ízesítésű grillcsirkét ajánlanak a takaros, egyforma üzletek. A hálózat éves forgalma több mint egymilliárd márka, a bevételei egy része azonban az ugyancsak a cég tulajdonában lévő diszkókból és szállodákból származik. (A Wienerwald fogadói 6000 főnek nyújtanak szállást Európában és az USA-ban.)

A hangulatos büfék tavaly óta külföldi társasutazásokat hirdető prospektusokat is „felszolgálnak” a csirke mellé. A konzern megállapított egy utazási irodával, hogy a vendégei részére olcsó társasutazást szervez.

A gyorsételek korszakából és konjunktúrájából természetesen a brit cégek is akarnak részesedni. (A szigetországbeliek magukat tartják a gyorsbűfék szüleinek. Kétségtelen, hogy a helyben gyorsan bekapatható vagy elvihető hal és sültkrumpli ötlete és megvalósítása a szigetország vendéglőseit dicséri. Csakhogy a „hamburgerkorszak” a köztudatban ma már az USA nevével fonódott össze.)

A McDonald's és a Wendy ugyan lelassította a brit cégek terjeszkedési és üzleti lehetőségeit, de a legnagyobbak itt is a felszínen tudtak maradni. Közülük az abszolút első az 560 vendéglővel rendelkező Wimpy-hálózat. Vendéglői az amerikaiakhoz képest kissé konzervatívak mind a berendezést, mind az ételválasztékot illetően, ezért idén jelentős modernizálás várható az üzletekben és az üzletvitelben. A Wimpyt három évvel ezelőtt 7 millió fontért megvásárolta a United Biscuits. Ez a tőkeerős vállalat az ésszerűsítések híve. Újításokra készítetik a Wimpyt hazai versenytársai is. A konkurencia csak most van kibontakozóban — ahogy az egész gyorsételpiac Nagy-Britanniában —, de a vidéki városokban különösen nagy sikereket érnek el. A Trumps és a Hungry Fisherman (Éhes Halász) bevételei igen gyorsan emelkednek, s további kedvező konjunktúrára van kilátás. Tavaly az angol gyorsétel-business csaknem kétfélmilliárd dollár értékű forgalmat bonyolított le, s idén újabb rekordra, 30–35 százalékos növekedésre számítanak.

A multinacionális étkeztetési hálózatok tervezéssel foglalkozó szakemberei gondos prognózisokat készítenek a forgalom várható alakulásáról. A kilátások fényesek. A büfék látogatóinak egynegyedét a 14–17 éves korosztály alkotja, s erre a „törzsközönségre” a jövőben fokozottabban lehet számítani, hiszen a kispénzű iskolásoknak ideális ez az étkezési forma. (Az Egyesült Államokban a szociológusok a mai tinédzsereket sokszor hot dog, vagy hamburger társadalomnak nevezik.) Az ingyenesetek bizton számíthatnak — mégpedig növekvő mértékben — az idősebb korosztályokra is, ezek ugyanis már megszokták a gyorsbűféket, a „vidd el” ételeket. A fejlett tőkés államokban csillapulni nem akaró infláció is a gyorsbűfék malmára hajtja a vizet.

Hamburgerboom

Persze a gyorsétkezés kapcsán igen sok kisegítő, beszállító cég is meggazdagodott. A sütő- és melegítő-berendezések gyártói, a csomagolóanyagok előállítói, a fűszerek szállítói, az eldobható papírpoharak milliárdjainak készítői és a többi kiszolgáló ágazat nem panaszkodhat az üzletmenetre, a profit növekedésére. (A csomagolóanyag ára megközelíti az étlap fogásait, a nagy forgalom azonban ellensúlyozza a kiadásokat.)

A McDonald's és társai az üzleti vállalkozás kezdetekor jó lóra tettek. Az „étvágyiparnak” nem kell visszaeséstől tartania, sikerült megvalósítani a nagy forgalom, nagy haszon elvét. Mindez nagy eredmény manapság, amikor a tőkés országokban a gazdasági gondok egész iparágakat juttatnak csödbe. A hamburgerboom azonban tovább tart, annak ellenére, hogy az orvosok mind többet támadják a magas zsír- és alacsony fehérjetartalmú fasírtcsodákat és társaikat.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

Norvégia történetének első női kormányfője, a 41 éves Gro Harlem-Brundtland a világ egyik legfiatalabb miniszterelnöke.

Oslóban azt mondják: Harlem-Brundtland asszony a munkáspárt liberális szárnyához tartozik, és úgy kell számon tartani, mint a NATO szilárd hívét. Ebben túlszél elődjén, Odvar Nordlin is. A négygyermekes új miniszterelnök asszony eredeti foglalkozása szerint gyermekorvos, de korán kapcsolódott be a mindennapi politikába. Hét évvel ezelőtt környezetvédelmi miniszter lett, majd pártjának elnökhelyettesi posztjára tették. Ekkor került be a parlamentbe is.

Harlem-Brundtland asszony közvetlenül esküvétele után átalakította a kormányt. Új ember került az iparügyi, a kereskedelmi és a hajózási, valamint az igazságügyi minisztérium élére, Odvar Nordli lemondott, kormányának 14 miniszterét viszont megerősítette állásában. A miniszterelnök asszony főleg a pártegység megőrzése érdekében nem óhajt merész újítóként fellépni, inkább a kompromisszumok útját járja. Ez nem lesz könnyű, hiszen Harlem-Brundtland asszony pártjának a parlamentben mindössze egy szavazattöbbsége van. A politika homlokterébe került katonapolitikai vonalvezetésben hiányzik az egység; a munkáspárt egyes képviselői kifejezetten kritikai hangot ütnek meg az úgynevezett „biztonsági politikai vonallal” szemben. Ez szembefordulás a legfelsőbb NATO-vezetőség elképzeléseivel, reagálás arra, hogy skandináv vonatkozásban norvég területen tartották meg a legnagyobb NATO-hadgyakorlatot. (Hatvanezer katona vett ebben részt...) Másik érzékeny pont: Norvégia az évi katonai költségvetése több mint 2 milliárd dollár, de még ez sem végleges tétel, hiszen az ország kormánya és a parlament is jóváhagyta azt a NATO-tervet, miszerint a katonai kiadásokat minden tagállamnak évi 3 százalékkal kell emelnie. (Oslóban híre jár: a közeljövőben amerikai gyártmányú F-16-os lökhajtasos harci repülőgépeket vásárolnak.)

Harlem-Brundtland asszonyt norvég politikai körökben rendkívül energikus és a különböző problémákra gyorsan reagáló politikusnak tekintik. Bizonyos, hogy a reális és helyes döntések kialakítására az elkövetkezőkben nagy szüksége lesz Norvégia 22. miniszterelnökének. Az új kormányfő közismert energiája reményt ad a norvég szociáldemokratáknak, hogy visszafordíthatják népszerűségük csökkenő irányzatát. A norvég munkáspárt az őszi parlamenti választásokra készülve igyekszik rendezni sorait. A párt áprilisi kongresszusán valószínűleg lemond a jelenlegi pártelnök, Reiulf Steen is és az új miniszterelnököt választják pártelnökké is. A párt problémáit nem lehet lebecsülni. Korábban sokan úgy vélték: a hatalmas amerikai hadianyagraktárak Norvégiába helyezése nem veszélyezteti Odvar Nordli posztját. Ime ez a jóslat nem vált be. Az amerikai döntést egyébként vitatták a korábbi kormányon belül is — két miniszter, a közoktatási és vallásügyi tárca irányítója, Einar Forde és az ellátásügyi miniszter, Sissel Ronbeck elleneztek a kormány tervét. Am ez a két miniszter most megmaradt posztján. Ez is arra mutat, hogy a miniszterelnök asszony lavírozó politikát folytat. Erre azért is szükség van, mert az amerikai hadianyagok norvégiai raktározását a munkáspárt igen sok tagja ellenzi, mondván, hogy az nagymértékben fokozni fogja a fegyverkezési ver-

senyt, növeli a feszültséget a NATO északi szárnyán. Sokan azt mondják: ez olyan veszélyt is magában rejt, hogy Norvégia egyszerűen az adott helyzet kihatásaként valamilyen előre nem látott konfliktus részesévé válik. Eredetileg norvég részről elvetették, hogy az amerikai hadianyagot észak-norvég területen a szovjet határ mentén helyezték el, javasolták, hogy azt távolabbi területekre összpontosítsák. A lényegen persze ez döntően nem változtat, mert végül is úgy döntöttek, hogy az amerikai tüzérségi légharító- és lövedékfelhalmozás a Trondelag körzetben is veszélyes. A katonai tervek kidol-

Norvégia

Nő a kormánykeréknél

Egyszemélyes parlamenti többség

Trondelag körzetben is veszélyes

A NORVÉG PARLAMENT ÉPÜLETE

A különböző problémákra gyorsan reagáló politikus

gozása során amerikai és norvég katonai szakértők megegyeztek, olyan hálózatot kell kiépíteni, hogy az Egyesült Államok bármelyik pillanatban légi úton szállíthassa Norvégiába a Pentagon által szükségesnek tartott haderőket. A hajóutat túl lassúnak tartják. Harlem-Brundtland asszony ezzel az elgondolással már akkor egyetértett.

Norvégiáról szólva az utóbbi időben nem véletlenül beszélnek a gazdaságpolitika elsőbbségéről. A nagy sztár az országban változatlanul az olaj, az Északi-tenger alatti több milliárd tonnára becsült tartalék a norvég felségterülethez tartozó Ekofisk térségben. Az ország hamarosan a világ jelentős olajexportálói közé fog tartozni. Az ország egész hajóépítő iparát oly mértékben köti le a fűrészigetek és nagy tartályhajók építése, hogy a norvég hajózási vállalatok kénytelenek voltak külföldön, főleg Finnországban és Svédországban feladni egyéb rendeléseiket. Bergen városától északra hatalmas olajkikötő épül, ez

GRO HARLEM-BRUNDTLAND

Átalakította a kormányt

távvezetékén kapja majd az olajat az Északi-tenger olajmezőiről.

Egy gigantikus finomító építését is tervbe vették, mert Norvégia nem elégszik meg azzal, hogy csupán nyersolajat szállítson. Erőművek és vegyipari nagyüzemek létesítésére is gondolnak. Szerepel még egy távvezeték építése Hollandia irányába, minthogy az Ekofisk területet elsősorban norvég-holland konzorcium aknázná ki. Amerikaiak, belgák, és olaszok is bekapcsolódtak a kutatási és fejlesztési munkába, de a norvégok igyekeztek fentartani maguknak a legjelentősebb jogokat.

Az inflációs ráta és a munkanélküliek aránya alatta van a nyugat-európai átlagnak, de ugyanakkor kedvezőtlen jelek is mutatkoznak, az ország adósságállománya tovább nőtt, s az olaj felszínre hozatala egyre költségesebb.

Amikor nemrég Knut Frydenlund norvég külügyminiszter Moszkvában járt, kijelentette, országának a Szovjetunióval fenntartott kapcsolatait külpolitikája lényeges elemének tartja, a jószomszédi viszony fenntartására törekszik, bár a kelet-nyugati kapcsolatokat jelenlegi hűvös légkora a norvég-szovjet kapcsolatokat is érintette. A külügyminiszter azt is leszögezte, fontos, hogy a madridi találkozáson konkrét döntés születzen az európai katonai enyhülési konferencia összehívásáról. Ezeknek a kijelentéseknek a mérlegelésénél persze megint nem lehet figyelmen kívül hagyni a konkrét jelenségeket, melyeknek központjában mégiscsak az amerikai katonai jelenlét áll a NATO északi szárnyán. Ennek a háttérben pedig arra az általános washingtoni vonalvezetésre kell figyelni, hogy az amerikai erőpolitika mindent megtesz a jelenlegi stabilitásnak az USA javára történő módosítása érdekében.

SÜMEGHI ENDRE

DIPLOMÁCIA

A gyarmati rendszer felbomlása ugyan a nemzetközi erőviszonyokban bekövetkezett alapvető változások következménye, mégis számos új állam megkülönböztetett tisztelettel fordul az Egyesült Nemzetek Szervezete felé, bizonyos értelemben annak tulajdonítva szuverenitásának, nemzeti függetlenségének, államiságának elnyerését. Ezért még azok az új államok is, amelyek meglehetősen korlátozott külkapcsolatokkal rendelkeznek — elsősorban pénzügyi tényezők következtében — súlyt helyeznek arra, hogy képviseltesék magukat az Egyesült Nemzetek Szervezetében.

A New Yorkban fenntartott képviselői számokra azonban nemcsak az ENSZ-szel való kapcsolatok fenntartását szolgálja, hanem más országokkal való kereskedelmi, kulturális, politikai és egyéb kapcsolataik szempontjából is jelentős. A szegényebb országok egy része még ezt a költségvetési kiadást is nehezen viseli el, ezért részben összevonja washingtoni nagykövetségét és New York-i képviselőjét, azaz egy nagykövet képviseli az adott államot mindkét

helyen. Ezeknek a képviselőknek azonban arra már nincs erejük, hogy a világszervezet közgyűlésében, bizottságaiban és egyéb szerveiben megfelelően képviseltesék magukat. Egy nemrégiben végzett felmérés szerint 60 új állam New York-i képviselőinek létszáma 5–6 fő között volt, és ezeknek csak egy része tevékenykedett diplomáciai keretek között.

Azok az új államok, melyek még a gyarmati időkben kiterjedt közigazgatási rendszerrel rendelkeztek, általában képzett diplomatákat állomásoztatnak New Yorkban és a különböző fővárosokban. Az új államok többségének azonban csak olyan diplomatái vannak, akik korábban államigazgatási tapasztalatokkal csak kisebb mértékben vagy egyáltalán nem rendelkeztek. Nyelvi szempontból azonban ezeknek a diplomatáknak a nagy többsége kedvező helyzetben van, tekintettel arra, hogy angol vagy francia nyelven jól beszél. E két nyelvet még vagy a gyarmati időkben tanulták meg, vagy az angol, illetve a francia hazájuk hivatalos, de legalább használt nyelve.

„Arany” évtized

A „barbár fém” helyzete

Jóslatok nélkül

Néhány éve még egy neves tőkés közgazdász „barbár fémnek” nevezte és szakemberek komolyan számoltak azzal, hogy szerepe a nemzetközi pénzügyekben hamarosan megszűnik. Ez utóbbi nézet az Egyesült Államokban kormánypolitika rangjára is emelkedett, az USA képviselői különféle fórumokon folyamatosan sürgették az arany „demonizálását”. Egy időben úgy tűnt, hogy a sárga fém szerepének automatikus hanyatlását az SDR, a különleges lehvívási jogok bevezetése biztosítja. Paul McCracken, a Nemzetközi Valuta Alap — egyébként amerikai származású — vezérigazgatója például imígyen kommentált: ha az IMF (Nemzetközi Valuta Alap) fogja kibocsátani a „világ pénzt”, úgy nyilvánvalóan a világ központi bankjává válik.

A valóság cáfol

Ilyen körülmények között érhető, hogy a tőkés pénzügyi rendszer reformjára vonatkozó elképzelések közül jó néhány eleve az arany pénzügyi szerepének megszűnésével számolt.

1971 őszén Nixon elnök emlékeztetésével hivatalosan meg is szűnt az „arany-devizastandard”. Tehát: az Egyesült Államok kormánya többé nem vállalta, hogy a külföldi központi bankok kezén levő dollárösszegeket a hivatalos (35 dollár egy uncia) árfolyamon aranyra váltja át. Sok kommentátor akkor úgy vélte, hogy e lépéssel az arany „egy lett a sok más fém közül”; előjogait, különleges helyzetét elvesztette. Az arany ára persze — ezzel számoltak — emelkedni fog, de nem drasztikus mértékben. Végeredményben a termelési költségekkel összhangban egy unciánkénti 40—45 dollár közötti ársáv igencsak reálisnak látszott.

A valóság más volt. 1980 végén az arany piaci ára csaknem tizenötszöröse volt az 1970-es átlagos szintnek. A csúcs táján, 1980 januárjában (amikor az arany unciája 850 dollárt ért) a növekedés mértéke huszonnégyszeres volt. A piaci jegyzések már a hetvenes évek elején alaposan elhagyták az eredetileg „reálisnak” tartott 40—45 dolláros árat. 1972 elején — miközben az úgynevezett „hivatalos” aranyár még 42 dollár volt — a szabad piacon unciánként már 50 dollárért árulták és 1973 közepére a drágulás a 120 dolláros szintet is elérte.

A növekedés azóta lényegében folyamatosan folytatódott és ugyancsak állandóan jelentek meg jóslások az aranyár lehetséges plafonjairól. Az érintett azonban — úgy tűnik, — nem vett tudomást

a prognózisokról. Manapság sok szakértő úgy véli, hogy az aranyár nem fogja meghaladni az 1000 dollárt. A múlt tapasztalatai óvatosságra kell hogy intsenek az, ilyen előrejelzések megbízhatóságát illetően.

A statisztikák szerint a hetvenes évtizedben jól járt, aki pénzt aranyba fektette. Az arany ára reálértékben is — vagyis az infláció ütemét leszámítva — 440 százalékkal nőtt. Vagyis: akik a tőkés világban aranyat vásároltak, eredménytelően védekeztek az infláció és a valutáris bizonytalanságok veszélyei ellen. Az ár persze nem kis részben éppen azért emelkedett, mivel sokan ebből a megfontolásból aranyat (mindenekelőtt érmét) kívántak venni. Végeredményben tehát az aranyár mozgása igazolja azt a közgazdasági közvélekedést, hogy aminek a bekövetkeztét sokan várják, az be is fog következni. Az emelkedő olajárak, ingadozó valutaárfolyamok és az időszakonként éles nemzetközi politikai klíma viszonyai között a sárga fém vásárlóinak megfelelő biztonságot nyújtott.

Az „aranyfedezék” kihasználói — tegyük hozzá — nem a központi bankok, hanem magánszemélyek voltak. Legalábbis egészen tavalyig ez volt a helyzet. 1970—79 között a tőkés országok központi bankjaiban és a Nemzetközi Valuta Alap trezorjaiban levő aranytartalékok mennyisége 8 százalékkal csökkent. Az évtized folyamán elsősorban az Egyesült Államok kincstára és a Nemzetközi Valuta Alap aukcióin keresztül került arany a piacra. Az utóbbi bevételeiből a fejlődő országok részére az IMF különleges alapot képezett.

Változások 1980-ban

1980-ban azonban érezhetően változott a helyzet. A tőkés világ aranytartalékai hosszú szünet után ismét növekedtek és a vásárlásokban a hírek szerint elsősorban a fejlődő országok voltak tevékenyek. E beszerzések pontos értékét gyakorlatilag lehetetlen megállapítani, mivel igen gyakran a vevő személyét — és így az arany rendeltetését — homály fedi.

Néhány tranzakció azonban (véltetően tudatosan) nemzetközi publicitást kaphatott. Indonézia például tavaly 50 tonna aranyat vásárolt egymilliárd dollár értékben. Ilyen pontossággal más ügylet méretei nem ismertek. A piachoz közel álló szakemberek becslései szerint tavaly aranyat — többek között — a következő fejlődő országok központi bankjai vásároltak: Irak, Irán, Líbia, Nigéria, Szingapúr, Malájföld, Brazília, Mexikó és Peru. Kérdéses persze, hogy a vevők mennyire csináltak jó üzletet. Sokan közülük ugyanis aranyat a tavalyi téli „csúcson” szereztek be, uncián-

DEGUSSA JELZÉSŰ ARANYTOMBOK

A kereskedők előtt kis zászlócskák

ként 800 dollárt meghaladó áron és így a jelenlegi 550—600 dolláros szinten még jelentős veszteségük mutatkozik. Ráadásul az arany nem kamatozik. Napjainkban viszont a dollárbetétekre 20% jár.

A fenti vásárlásokon túlmenően 1980-ban további jelentős aranymozgások mentek végbe, anélkül azonban, hogy a fém tulajdonjoga formálisan megváltozott volna. Míután a tőszválság kapcsán az Egyesült Államok kormánya lefoglalta Irán mintegy 50 tonna aranykészletét, más OPEC-országok (Líbia, Irak, Indonézia és Kuvait) sürgősen hazai székükbe hozták a Londonban és Svájcban őrzött aranykészletüket. (Egyes arab országok — így Szaúd-Arábia — már 1979-ben kivették a Federal Reserve New York-i fiókjánál tartott nemesfém-arany betétjüket.

A politikai okokból „befagyasztástól” tartó fejlődő országok egyébként csak megismételték De Gaulle tábornok híres 1965-ös lépését. A francia államfő akkor, az USA—francia viszony kieleződése kapcsán látványos döntéssel hozta haza Londonból és New Yorkból a Francia Bank aranykészletét. (Az EGK-országok többsége ma általában az USA-ban tartja aranykészletét. Az NSZK bízik, tartalékainak fele New Yorkban található, míg a másik fele a Bank of England gondjaira van bízva.) Végeredményben a tőkés világ aranytartalékainak mintegy 40%-át őrzik a Federal Reserve New York-i fiókjában és a betétesek — ha politikai megfontolásaik nem támadnak — általában csak akkor nyúlnak aranyukhoz, ha zálogként kívánják azt kölcsönfelvételeiknél felhasználni.

Ez a megoldás nem jelenti a tartalékok végleges átadását, azonban a hitelezőknek mégis megfelelő biztositékot nyújt. Felesleges talán hangsúlyozni, hogy a kölcsönnyújtók a sárga fémeket a piaci árnál értékelik és így egy esetleg 40 dolláros áron beszerzett arany mennyiség ma már 5—600 dollár hitelre nyújt megbízható fedezetet.

A hetvenes évek folyamán Olaszország, Portugália és Dél-Afrika is élt ilyen módon tartalékaival, míg manapság az ingatlan-pénzügyi helyzetben levő fejlődők — így Salvador — esetében ragaszkodnak a hitelnyújtók a fenti biztositékhöz.

Tekintettel az aranyár fontos-

ságára, meglepőnek tűnhet, hogy annak meghatározása — hagyományosan — csupán öt londoni kereskedőhöz kezebe van. Ezek képviselői naponta kétszer gyűlnek össze. Az öt cég szakemberei először telefonon fiókjainál tájékoznak arról, hogyan állnak a keresleti-kínálati viszonyok a tőkés világban, majd meghatározzák a reális piaci jegyzés-árat. Kiegyensúlyozott piaci viszonyok között ez nem nehéz munka, általában egy negyedóra alatt elvégzik. A múlt év elején azonban, mikor a kereslet és a kínálat igen erősen hullámzott, nem ritkán egy óra negyven percig tartott az ármegállapítás.

A kereskedők előtt kis zászlócskák vannak, melyek emelgetésével a szakemberek jelezhetik, ha a vevők és eladók áralképzelései egy adott pillanatban nincsenek összhangban. 1980 elején igen sokszor kellett e bizonyos zászlókat felemelni.

Mindeddig úgy beszéltünk az aranyról, mintha az csak központi bankok páncélszekrényeiben és ügyesen befektető magánszemélyeknél lenne található. Bármennyire is fontos a világgazdaság szempontjából az arany monetáris felhasználása, tény, hogy az évenként piacra kerülő mennyiségnek csupán egynegyede szolgál kincsképző célokat.

A legnagyobb fogyasztók

A legnagyobb aranyfogyasztó — az éves aranykínálat 40 százalékát meghaladóan — az ékszerészet. Csaknem mintegy 20 százalékos éremverésre használnak, míg a fogászat a fogyasztás mintegy 50%-át kitevő mennyiségre tart igényt. Növekvőben van az arany ipari felhasználása is, elsősorban az elektronikában. A megugró aranyárak természetesen hátrányosan érintették ezeket az ágazatokat. Az ékszergyártás a jelek szerint nem tudja teljes kapacitását kihasználni és az ékszerészek nem is szívesen vásárolnak a jelenlegi árakon aranyat. Becslések szerint az 1978-as 1007 tonnával szemben a tőkés világ ékszerészetének aranyvásárlásai 1980-ra 400 tonnára estek vissza. Az aranyművesek inkább készleteiket élték fel és újraolvasztással szereztek alapanyagot. Mindez persze azt is lehetővé tette számukra, hogy a kiskereskedelmi áraikat a megugró árak ellenére viszonylag stabilan tartásák és forgalmuk jelentős visszaesését elkerüljék. A fogászatban a jelentések szerint ugyancsak csökkent az arany szükséglet és alkalmazását az orvosok lehetőleg elkerülik. Kevésbé okozott az emelkedő ár gondokat az elektronikában. Hiszen egy számítógéphez használt nyomtatott áramkörrendszer tényleges aranytartalma az egész berendezés értékéhez képest minimális.

A hetvenes évek egyértelműen az arany évtizede volt. A nyolcvanas évekre áprógnóztist aligha lehet megbízhatóan kialakítani. Egyértelmű viszont, hogy aligha várhatjuk középtávon az arany „népszerűségének” csökkenését. A statisztikák szerint a tőkés világ nem kincsképző jellegű aranyfelhasználása meghaladja a folyó termelést és ez mindenképpen az árnövekedés irányába hat. Az emelkedő aranyárak jó néhány országban egyébként újabb aranylázat is kiváltottak, régi, kimerült bányákat újból megnyitnak, a meglévő termelését fokozzák.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

„Heliko, heliko-o...” A dal-lam Mexikót idézte, az ismert sláger melódiáját, de a szöveg egészen mást. A francia rádió vasárnap délelőtti szatirikus műsorában már friss sanzonként meg is zenésítették a pénteki szenzációt, a Fleury-Merogis börtönből helikopteren kereket oldott két veszélyes bűnöző franciaországi „premierjét”.

Ha azt mondjuk, hogy a rendkívüli kaland elképesztette az országot, alighanem igen visszafogott módon jellemezzük a hatást. A szökés és a hét más bűnügyi szenzációi mintegy dramatizálták azt a vitát, amely a közbiztonságról, a jogszolgáltatásról, a börtönrendtartásról, a nyaktilórról zajlik Franciaországban.

Dramatizálták márcsak azért is, mert mind Fleury-Merogis, ahonnan Gerard Dupré, az egyik legveszélyesebbnek tartott francia gengszter, valamint cinkosá, Daniel Beaumont emelkedett a levegőbe, mind pedig a fresnes-i fegyház, amelynek éjjel-nappal megvilágított és figyelt siralomházában egy halálraírt pisztolyra tett szert, és rálőtt örege, a francia büntetőintézményének „mintaképeinek számítanak”.

A Párizstól 40 kilométernyire 12 éve, az ismert börtönépítészeti megoldások legkorszerűbb elveinek alkalmazásával létesített Fleury-Merogis valósággal „a rabok városa”: 180 hektáron terül el, egy női, egy férfi és egy fiatalokú bűnözők számára létesített intézményt foglal magában. A francia börtönépítésznek több mint egytizedét tartják itt fogva: 4300 embert. A többszörös szögesdrótkerítéssel övezett hatalmas betoncsillagban törhetetlen üveg pótolja a rácsokat, a rabok moráljának és egészségének megőrzésére korszerű sportpályákat építettek — eddig háromszor sikerült csak innen megszökni (hagyományos módszerekkel).

A helikoptert, amely eddig csak az Egyesült Államokban szolgált a maffia bűnözőinek szökésére, láthatóan nem vették számításba a büntetőintézet tervezői: nincsenek gépfegyveres őrtornyok. Erre épült Gerard Dupré cinkosainak terve.

Február 27-én, pénteken 10 óra 25 perckor két férfi szállt ki a párizsi helikopter kikötő fogadóterme elé. Itt Claude Fourcade, a Helicap Társaság főpilótája várta őket. Azért ő, mert az előző nap lefoglalt Ecureuil — Mókus — típusú gép vezetésére eredetileg kiszemelt pilóta repülőleckeit adott valamohol másutt, s ezért az utolsó pillanatban neki kellett „beugrania” helyette. A megrendelők egyikét, a 35 éves „fiatal üzletember” kinézésű urat, aki Garnier néven mutatkozott be, már ismerte: a hónap elején két ízben is kibérelte a „Mókust”, hogy Orleans-ba repüljön vele. Most tette meg harmadszor az utat.

Fourcade már sok izgalmas vállalkozásban vett részt, filmet is forgatott már (szökött bűnözőket üldözött akkor légi járművel). Ezúttal azonban igazi kalandban osztozott rá ki főszerepet, állítása szerint akarata ellenére. Amint magasba emelkedett az Ecureuil, az egyik utas géppisztolyt szorított a pilóta halántékának, a másik géppisztolyt és kézigránátot halázzott elő útításkájából. „Irány Fleury-Merogis. És ne csinálj ostobaságokat, feleséged és gyereked a társaink túsza.”

A többi már gyorsan ment. A légi jármű 10 óra 40 perckor leereszkedett a börtön egyik sportpályáján, ahol Dupré és Beaumont éppen a napi egyórás testedzésen vett részt. A kővé vált rabok csoportjából hirtelen előrohant a két

beavatott. A helikopter egyik utasa fenyegetően a levegőbe lőtt és ök ketten beugrottak a földtől egy méterre lebegő gépbe. A rotorok zúgása felerősödött, az Ecureuil a magasba emelkedett. Mindez alig 20 másodperc alatt zajlott le.

A „Mókus” néhány perccel később egy párizsi stadion közepén ereszkedett le. Az iskolai futóedzésen részt vevő gyerekek elbűvölve nézték a piros-fehér csíkozású égi madarat, amelyből sietős léptekkel távoztak a stadion kijárata felé az utasok. A bejáratnál bugó motorral zöld gépkocsi várta a négy férfit, s eltűnt velük a forgalom zűrzavarában. Öt perc múlva

Francia bűnözés

„Mókus” a levegőben

Gengsztertrükkök

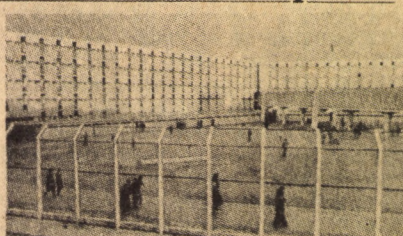
Politikai felhangok

32

LE FIGARO

La rocambolesque cavale en hélicoptère

de la prison de Fleury-Mérogis

A HELIKOPTER ÉS A BÖRTÖNÜDVAR A FIGARÓBAN

„Irány Fleury-Merogis. És ne csinálj ostobaságokat!”

Fourcade is újra landolt a légi pályaudvaron. Félóra sem telt el azóta, hogy elindult. „A családom?” A családnál nem jártak gengszterek, de a pilótát, a példátlan szökés, állítása szerint akaratlan résztvevőjét és egyetlen közeli tanúját azóta ismételen kihallgatja a rendőrség.

A nyomozás nagy erővel folyik, de a banditák jól előkészítették akciójukat. Pénzüik nyilván bőven volt — hiszen Gerard Dupré részt vett például egy túszejtéses bankrablásban, amelynek során tavaly májusban 1,4 millió frank átadására kényszerítették az igazgatót. Dupré, aki mintegy harminc betörésben, bankrablásban való részvétellel gyanúsítanak, idén január 6-án tartóztatták le, szinte véletlenül, amikor éppen egy újabb rajtaütésre készült. Daniel Beaumont dossziéja nem annyira súlyos, de ő is éppennyú a „déli

külváros bandájához”, Párizs egyik legveszedelmesebb gengszterszövetkezetéhez tartozik, mint Dupré.

A fresnes-i fegyházban lezajlott dráma talán még hihetlenebb: Philippe Maurice a legbiztonságosabbnak tartott francia börtön éjjel-nappal őrzött és tökéletesen elszigetelt siralomházában tett szert gyilkos fegyverre. Maurice-ra azért várt nyaktiló, mert korábbi börtönbüntetése idején kapott kimenőjéről nem tért vissza, majd egy razzia során lelőtte az igazgatót rendőrök egyikét. Február 24-én délután az ügyeletes börtönőr sétájára kísérte volna a rabot, de amikor benyitott a cellába, rászögezett pisztollyal találta szemben magát. A bűnöző, bár semmi esélye sem volt a szökésre, azonnal tüzelt, súlyosan megsebesítve a fegyvert — annak azonban mégis sikerült lefegyvereznie.

Kitűnt, hogy a pisztolyt a rab

ügyvédnöje, Brigitte Hemmerlin, egy 28 éves fiatal nő vitte be kényszerítéskájában, kijátszva az ellenőrzést. Rendőrségi kihallgatásán elismerte, hogy a csomagot a halálraírt testvérétől — egy kőzött bűnözőtől! — kapta, és pusztán azzal védekezett: nem tudta, mi volt a nehéz ajándékdobozban.

Bármi motiválta Brigitte Hemmerlin tettét, aligha szolgálta azokat a célokat, amelyeket magának vallott, vagyis a börtönrendszer szigorának, a különleges őrzeti szektoroknak megszüntetését — éppen ellenkezőleg.

Súlyos következményekkel járó gesztusára amúgy is akkor került sor, amikor a bíróságok szigora egyre nő, és a halálbüntetés, amelynek lassú „kiveszéséről” cikkeztek már az elmúlt években, a bűnözés növekedése miatt aggódó egyes rétegek hangulatának megfelelően mind gyakrabban hangzik el a tárgyalások végén. Tavaly az év elején egyetlen olyan rab sem volt a francia börtönökben, akire nyaktiló várt volna — az elmúlt héten viszont hétre emelkedett a számuk. A bűnügyek így politikai dimenziót is ölthetnek, ha még az elnökválasztás előtt terjesztik valamelyik dossziét az államfő elé, akinek ekkor döntenie kell arról, él-e kegyelmi jogával.

Az igazságszolgáltatás azonban mindenképpen kampánykérdés: a Peyrefitte igazságügyminiszter által előterjesztett, a francia Btk. megszigorítására irányuló törvényjavaslatot éppen ősszel szavazta meg, hosszú parlamenti harc után, a kormánytöbbség az ellenzék egyöntetű ellenszavazatával szemben.

A biztonság akkor téma — ha nincs. A múlt hét szenzációi a bűnözés terjedése miatt mind általánosabbá váló homályos félelemérzést és aggodalmat növelték a franciák között.

BARACS DÉNES

DIPLOMÁCIA

A diplomata munkaideje jelentősen különbözik sok más hivatás munkarendjétől. Gyakran hallani, hogy az a valóban jó diplomata, aki munkaidejének minél kisebb részét tölti a nagykövetségi épületben, az íróasztal mellett, és inkább látogatásokat tesz, illetve látogatókat fogad, ebédeken, vacsorákon, fogadókon vesz részt, amely alkalmakkor kormánya álláspontját teszi ismertté, tárgyalásokat folytat, illetve értesüléseket szerez, hogy azokat külügyminisztériumának jelentse. A nagykövetségen főleg olyan tevékenységet kell folytatnia, ami a jelentőmunkával, az írásos anyagok elkészítésével, a hazáról kapott rendeletek tanulmányozásával, irattározásával, értekezletekkel függ össze, illetve van olyan nagykövetségi tevékenység, amit főleg a munkahelyen kell elvégezni: konzuli munka, rejtjelzés stb. A diplomatának természetesen sokat kell olvasnia, hogy megteremtse a maga számára a munkája végzéséhez szükséges ismereti hátteret, ezt azon-

ban csak részben a nagykövetségen, sokkal inkább otthon végzi.

A nagykövetségek munkaideje országonként és gyakran földrészenként változik. Vannak olyan diplomáciai képviseltek, amelyek mereven betartják a hazai munkarendet; ha otthon 8—16 óra között dolgozik a külügyminisztérium, ők is ebben az időszakban határozzák meg a munkaidőt. Más nagykövetségek inkább alkalmazkodnak a tevékenységi kör jellegéhez, így 8—12 vagy 8—14, illetve 10—14 óra között kell a diplomatáknak megjelenni a nagykövetségen, hacsak munkájuk közben máshoz nem szólítja őket. Trópusi övezetekben a munkaidőt a helyi körülményektől teszik függővé. A munkaidő meghatározása azonban sokszor csak formalitás a diplomaták számára, mivel szükség esetén éjjel is dolgozniuk kell, ha például a futárposta érkezése vagy indítása, tárgyalások folytatása, az azokról szóló jelentések elkészítése, utazások, vacsorák stb. azt indokolják.

A lanyhulás hónapjai

Válság és árfolyam

Spekulációs áramlatok

1980 tavaszától a világpiac elemzői kénytelenek voltak módosítani a megelőző évben megszokott szóhasználatukat. Nem lehetett már világpiaci „mini-árrobbanásról” beszélni, a legtöbb termék jegyzése stagnált vagy éppenséggel esett. Kivételt — a kedvezőtlen terméskilátások magyarázták ezt — csupán a búza jelentett, melyért 1981 januárja végén 21 százalékkal fizettek többet Chicagóban, mint a megelőző év áprilisában. Azóta azonban a helyzet itt is megváltozott. Az 1981. április végi jegyzés már mintegy 7 százalékkal maradt el a januártól. Ugyanezt a csökkenést regisztrálta ebben az időszakban a világpiaci nyersanyagok áralakulását mérő „Moody-index” is.

Általános irányzat

Voltaképpen nem történt más, mint az, hogy az ipari nyersanyagok áralakulását végre tényleg csupán a gazdasági tényezők határozhatták meg. A fejlett tőkés országok növekedési ütemének mérséklődése csökkentette a felhasználói keresletet és ez a tőzsdei árakra is kihatott. Az adott konjunktúra mellett persze — erre példa éppen az iráni túszvadász világpiaci fogadtatása — a nemzetközi politikai feszültség éleződése akár jelentősen fel is verhetné volna az árakat. Mindenesetre érdekes, hogy az elmúlt egy évben ezek szerint a megtörtént események nagyobb nyersanyagfelvásárlási hullámot nem indítottak el. Sőt a 12 hónap alatt a legnagyobb csökkenés éppen a stratégiai fontosságú fémeknél érzékelhető. Például: míg egy tonna alumíniumot 1980 áprilisában a londoni tőzsdén 1870 fontért lehetett kapni, addig mostanában a vásárlóknak csak körülbelül 1300 fontot kell ezért fizetniük.

Úgy tűnik, tartósan bizonyul a spekuláció elfordulása is a nyersanyagpiacoktól. 1979-ben számosan pusztán a nyersanyag megőrzése céljából vásároltak színesfémeket, manapság a megfigyelők szerint ezek a befektetők inkább az értékpapírokat részesítik előnyben. Érthető, hiszen a tőzsdei műveletekhez pénz kell és az most éppen igen drága, a rövid lejáratú dollárkamatláb például 19 százalékos. (Ez a szint egyébként nem számít rekordnak a tőkés világban, Belgiumban a kölcsönökért 19,25 százalékos, míg Olaszországban már 23 százalékos kell fizetni.) A spekuláció egyébként is csak félerősíti az árupiacokon normálisan jelentkező folyamatokat. Napjainkban pedig, tekintettel a fejlett tőkés országok stagnálására és a várhatóan tartósan magas kamat-

szintekre aligha jósolja bárki is a nyersanyagárak hirtelen megerősödését. (Az áremelkedést persze egy kiadós újabb olajárrobbanás minden bizonnyal kiváltaná. A jelek szerint és a genfi OPEC-árbefagyasztás után azonban ettől sem kell tartani, hiszen a piacon naponta 2 millió hordóval haladja meg a kínálat a keresletet.)

Ami a búzapiacot illeti, az árakat egyelőre az amerikai gabonabojkott bejelentett befejezése különösebben nem mozgatta meg. Egyes megfigyelők szerint ez annak a következménye, hogy a kereskedők e lépésre már régóta számítottak. A többség viszont a január óta végbement lassú, de folyamatos árcsökkenést a terméskilátások javulásának tulajdonítja.

A Nemzetközi Búzatanács így az 1981/82-es idényre vonatkozó legutolsó becslésében 28 millió tonnával jósol magasabb termést, mint korábban. A megváltozott helyzet megváltoztatta érthető módon az ENSZ specializált szervezetének, a FAO-nak a szóhasználatát is. Dokumentumaiban ugyanis már nem esik szó egy közeli élelmiszerválságról, szakértői egyszerűen „bizonytalan ellátási helyzetet” emlegetnek.

Ellentétes tendencia figyelhető meg az amerikai húspiacon. Egy év alatt a sertésárak mintegy 40 százalékkal emelkedtek. (Az árak alakulása az észak-amerikai régióra jellemző, a Nyugat-Európában versenyző eladók más feltételek mellett dolgoznak.) A kedvező húskonjunktúra és az importőr országokban várt megélnékül kereslet „felértékelte” a szóját is; egy év alatt chicagói jegyzése több mint 30 százalékkal emelkedett.

A szója „karrierje” azonban kivételes. Tipikusabbnak tekinthető a cukor története. Egy tonnát tavaly tavasszal mintegy 530 dollárért adtak New Yorkban, majd az ár rövid időre az 1000 dollárt is megközelítette. 1981 elejére azonban a cukor tonnáját már ismét kevesebb, mint 600 dollárért lehetett kapni és napjainkban az ár néhány hónapja még elképzelhetetlennek tartott szintre, 350 dollárra esett vissza! Az áralakulást itt is befolyásolták a terméskilátások: a folyó mezőgazdasági évre egy neves magáncég egymillió tonnával magasabb termést jósol, mint amennyit korábban általában a szakértők vártak.

Vásárlók és eladók

Erősen megmutatkozott a lanyhulás a színesfémek piacán is. Az egy évvel korábbi szinthez mérve a réz mintegy 10 százalékkal, míg az ón csaknem 25 százalékkal olcsóbbodott. A cinkárak viszont az elmúlt két évben regisztrált legmagasabb szintre ugrottak. Az ok itt nem gazdasági: a felhasz-

EGY AMERIKAI HÚTÓHAZBAN

Ellentétes tendencia a húspiacon

nálók — tartva attól, hogy Kanadában sztrájk bénítja meg a termelést — igyekeztek szükségleteiket mielőbb fedezni. Továbbra is nyomottak a kávé- és kakaóárak, az 1980 tavaszi helyzethez képest a jegyzések 25—30 százalékkal mentek le.

A mérséklődő világpiaci árak kedvezően érintették a vásárlókat. Néhány — eladó — fejlődő országban azonban kritikus helyzet állt elő. Ghanában — mely exportbevételét kétharmadrészben a kakaó eladásából nyeri — a költségvetés bevételei ebben az évben várhatóan 320 millió dollárral csökkennek. (A jelentések szerint az ország devizahelyzete olyan mértékben feszített, hogy az élelmiszerimportra sem telik. Az alacsony világpiaci árak következtében a kakaó felvásárlási árát is kénytelen volt a kormány alacsonyan megállapítani. Következmény: a parasztok egy része inkább felégeti ültetvényeit.)

A csökkenő kobalt- és rézárak következtében érezhetően romlott az élelmiszerellátás Zambiában is. Itt a kivitel kilenczettedét adja e két termék. Costa Rica fizetési mérlege elsősorban a csökkenő kávéárak miatt zárult tavaly 500 millió dolláros deficitel. Ebben az évben pedig hiába várnak az országban rekordtermést. A kávéból származó bevételeket fel-emészti az olajszámla. Banglades a juta árának jelentős mérséklődését érezte meg. A maláj exportőrök pedig kénytelenek voltak tudomásul venni, hogy kevesebbet kapnak a világpiacon a gumiért, palmaolajért és ónért. Ez utóbbi termék lefelé irányuló árgörbéje a bolíviai juttat is érzékenyen érinti.

A fenti országok közül Ghana a Nemzetközi Valuta Alaphoz fordult 130 millió dolláros gyorssegélyért, de a kölcsön feltételeiben egyelőre nem sikerült megegyezni. Zambia ugyancsak kért 250 milliót a világszervezettől, míg Costa Rica igénye ugyanebből a forrásból 291 millió dollár volt. A kérelmező kormányoktól a Valuta Alap „gazdasági szükségállapot” bevezetését várja el. Ezt viszont az intézkedések politikai konzekvenciáitól tartva visszautasítják. A romló gazdasági helyzet azonban kétségtelenül növeli az érintett országokban a belső feszültséget.

A világpiaci árak mérséklődése meglehetősen nehéz helyzetet te-

remtett a fejlődő világban. A ma még általában helyettesíthetetlen nyersanyag, az olaj ára a jelenlegi stagnálás ellenére 1978 végéhez képest mintegy 170 százalékkal nőtt és folyamatosan emelkednek más, a fejlődő világ számára alapvető cikkek árai is. (A gépek, berendezések, műtrágyafélék ára ugyanis nem követte a legtöbb nyersanyag árának lanyhulását, hanem a tőkés inflációval párhuzamosan felfelé tart.)

A nem olajexportálók cserearányainak romlása további terhet jelent számukra olyan időszakban, amikor exportbevételeik átlagosan 20 százalékat amúgy is felhalmozódott adóssághegyük törlesztésére, illetve a kamatok fizetésére kell fordítaniuk.

Egyezmények sorsa

Érdekesen alakul az új helyzetben az egyes nyersanyagok árszabályozását biztosítani hivatott áru egyezmények sorsa. Még a nem is olyan távoli múltban (két-három éve) e megállapodásokról az volt az általános vélemény, hogy kénytelenek a felhasználókat megvédeni az erőteljesebb áremelkedéstől. Most a szakértők mintha ellenkező előjelű kételyeket hangoztatnának. Vagyis: az áru egyezményeket az ellentétes érdekek szövetségében rendkívül nehéz árcsökkenés esetén aktivizálni. Így például már hosszabb ideje húzódik az új kakaó egyezmény megkötése és az akadályt éppen a legnagyobb termelő, Elefántcsontpart magatartása jelenti. Az ország szerint ugyanis a tervezett statútumban javasolt, tonnánkénti 2420 dolláros alsó intervenció ár túlságosan alacsony. (Ezen az árszinten lépne fel az egyezmény vásárlóként hogy az árat stabilizálja. Ténylegesen egyébként a piaci árak a fenti szinttől napjainkban mintegy 10 százalékkal elmaradnak.) Ameddig tehát a termelők maguk nem tudnak az új egyezmény feltételeiben megállapodni, aligha várható előrelépés.

Az önégyezmény eredményessége viszont éppen a termelők és felhasználók közötti vita kimenetén múlik. A termelők szándéka itt az alsó intervenció ár fel-emelése lenne. A felhasználók — elsősorban az Egyesült Államok — üzleti szempontból érthető érdeklensége a megegyezést eddig megátolta. Maga az egyezmény egyébként pénzügyi nehézségekkel is küzd. Így hiába esett a világpiaci ár április végén a jelenleg érvényes intervenció ár alá is, a megfigyelők nem számolnak az egyezmény részéről stabilizáló vásárlásokkal.

A jelenlegi világpiaci áralakulás mellett magától adódik a következtetés: 1981-ben a nyersanyagok és késztermékek közötti árárnok a késztermékek javára módosulnak. Az elkövetkező hónapokban nem is lehet a jelenlegi tendencia megváltozásával számolni. Hacsak rendkívüli események nem következnek be, egy ismételt „nyersanyag-boom”-ra a fejlett tőkés országok gazdaságának megélnékülésiég várni kell. Márpedig a kedvező konjunktúrát csak legkorábban 1982 második felére jósolják. Addig pedig — úgy tűnik — nem lesz érdemes általában áremelkedésekre spekulálni. Egyetlen kivétel talán az arany. A londoni Economist legutóbbi elemzésében az elkövetkezendő két évre az aranyár folyamatos növekedését jósolja.

GONDA GYÖRGY—
SZENTGÁLI PÉTER

Repül a P-2-ügy nehéz köve, ki tudja, hol áll meg... Tábornokokat, politikusokat, tőkéskeket kőlint fejbe. A hatalom embereit: Torrisi tábornokot, az olasz fegyveres erők vezérkari főnökét. A titkosszolgálatok főparancsnokait és a pénzügyőrség parancsnokát, Santovito, Grassini és Giannini tábornokot, kereszténydemokrata és szocialista minisztereket, Pietro Longót, a szocialdemokrata párt vezérét és még sokan másokat. Csaknem ezren vannak, de a lista állítólag nem végleges, jócskán hiányoznak róla még nevek. Vajon ki? Hiszen ez az „elit ezred” — ahogyan az egyik olasz lap elnevezte — önmagában is megtestesítette a hatalmat. Vagy még mögöttük is állt volna valaki?

Gelli szép szemei?

Az olasz rádió és televízió, az újságok — tisztelet a kivételnek — szelvényben-hosszában terjesztik, milyen elvetemült fickó is volt az a Licio Gelli. Micsoda agyafúrt módszerekkel tákolta össze évtizedeken át „saját” hatalmi építményét, hogy uralkodjék fél világ felett! Hogy a „cél szentesíti az eszközt”-filozófia jegyében hatalmat, tekintélyt, pénzt zsarolt ki szervezetének, a többiek meg bírák módjára követték! Minden felelősség Gellit terheli! Végére is elvetemült emberek mindenütt vannak!

Komédiának lehetne nevezni, ha a dolog nem volna tragédia. Hiszen ki gondolhatja komolyan, hogy az olasz fegyveres erők tábornokai karának színe-java, a kereszténydemokrácia krémje, iparmágusok és vezető újságírók Gelli pápaszem alatt ülő két szép szeméért mindenre kaphatók lettek volna. Éppen ők ne ismerék volna ezt az embert, ők, akiknek az állam a kezébe adta a titkok páncélszekrényének a kulcsát? Miért pont Gellire volt szükségük, nem pedig valaki másra? Eppen erre a kétes múltú (vagy inkább nagyon is egyértelmű) emberre? Róla írta Pecorelli, a meggyilkolt újságíró két évvel ezelőtt: „Ez a Gelli fasiszta volt, egykori náci, az argentin titkosszolgálat ügynöke, Lopez Rega személyes barátja és a latin-amerikai »AAA«-halálbrigádok alapítója. Kapcsolódik a CIA-hoz, Connallyhoz és az amerikai héjához.”

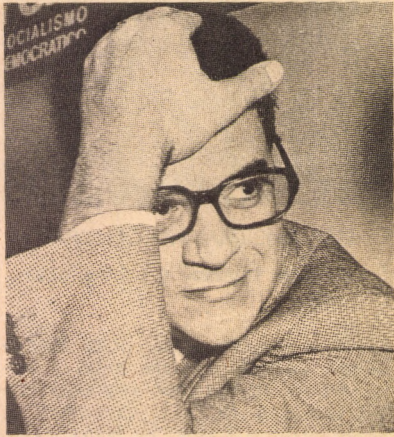
Pistoia környékén mindmáig tucatnyi család keresi nyomait, hogy igazságot szolgáltatasson meggyilkolt, megkínzott szeretteinek, akiket Gelli juttatott SS-kézre Olaszország náci megszállásának idején. Egyáltalán hogyan ülhetek egy asztalhoz ilyen nagyméltóságú személyek ezzel a figurával? Vajon hatalmat tudtak, vagy sejtettek mögötte? A kérdés inkább az, hogy milyen hatalmat?

A vizsgálóbírói szobákból egyre-másra szívárognak ki az értesülések, amelyek mindinkább bizonyítani látszanak korábbi feltételezéseket, megsejtéseket.

Az ügyvédek a P-2-ügy kapcsán kérték a Moro-ügy háttérének újbóli kivizsgálását. Bolognai, padovai, milánói, római bírák tucatnyi merénylettel, terror-

akcióval összefüggésben találtak új nyomokra, s olyan országos botrányok is új megvilágításba kerültek, mint például az Eni-Petromin kőolajügy, amelyről korábban azt hitték, egyszerű korrupcióról van szó.

Bolognai bírák szerint a főpályaudvar ellen tavaly augusztusban elkövetett merénylet számai is összefonódnak a P-2-üggyel. A padovai Giovanni Tamburino bíró elmondta, hogy még 1974-ben rábukkant a P-2-höz vezető első nyomokra, miközben szélsőjobb-oldali merényletek (Italicus-express, milánói mezőgazdasági bank, bresciai Loggia tér, stb.) ügyében

PIETRO LONGO

A lista állítólag nem végleges, jócskán hiányoznak róla még nevek

nyomozott. De kivették kezéből az ügyet és a semmitőségét megfosztotta a nyomozás jogától. Rómához vonta az ügyet, ott pedig fiókba került. Tamburino így jellemezte a P-2-öt: „Jellegzetes titkos szervezet, melynek az volt a célja, hogy ellenőrzése alatt tartsa az olasz helyzetet. Nehogy az meghatározott irányba fejlődjék, hanem megmaradjon annak a nemzetközi logikának a keretei között, amelybe Itália illeszkedik”. (Tamburino ezzel lényegében összefüggésre célzott az olasz helyzet alakulása és az amerikai érdekek között.) Más vizsgálóbírák olyan anyagokra bukkantak, amelyekből kitűnik, hogy az illegális árnyékhatalmi szervezetet végső soron nem Rómából irányították, hanem Amerikából és központjai voltak Párizsban, Monte-Carlóban és Genfben is.

Fegyver, olaj, hatalom

Pillanatnyilag még nehéz volna megmondani, milyen új elemekkel gazdagodhat az ügy kapcsán a Moro-gyilkosság hátterét taglaló dosszié. A La Repubblica mindenestre tudni vélte, hogy a Gelli-féle titkos archívumban Aldo Moro elrablására és meggyilkolására vonatkozó iratokat is találtak. A firenzei főügyész helyettes peröntően fontosnak nevezte a talált anyagot — írta a római lap.

A Moróhoz közel álló Benigno Zaccagnini hívei, a kereszténydemokrata párt nyitottabb szárnyának politikusai elmesélték, hogy amikor elolvasták, kik szerepelnek a P-2-listán, kővé dermedtek, hiszen mind olyan személyek voltak, akik a kereszténydemokraták 1980. tavaszi kongresszusán hadat üzentek a Moro nyomdokain haladó Zaccagnini áramlatának és jobbra tolták a párt vonalát.

Az akkori kongresszus szentesítette a kommunisták kizárását a parlamenti többségből, (amelyet többek között Moro hozott létre), és mondta ki, hogy a kommunis-

Olaszország

Repül a kő

Új nyomok követése

A „nemzetközi logika”

GRASSINI TÁBORNOK

Felmerül a kérdés, hogyan patnathatott ki ez az egész ügy? Hogyan engedhették meg Itália felelős vezetői, hogy az egész hatalmi rendszert kompromittáló súlyos vádak érjék, melyek túlnőnek országuk határain és nemzetközi dimenziókat öltenek? A tények világos választ adnak a kérdésre: úgy tűnik, a P-2-t maga a hatalom leplezte tíz-egynéhány éven át, amióta létezett. A milánói bírák sem ma tették az ügyet a miniszterelnök íróasztalára. A kommunisták többek között azért ellenzik Forlani újbóli kinevezését miniszterelnökké, mert hónapok óta fiókjában tartotta a listát, s csak kényszerhelyzetben engedélyezte, hogy nyilvánosságra hozták.

Maguk a vizsgálóbírók követelték, hogy az ügyet ne archiválják. Azok a bírák, akik hihetetlen megfélemlítések közepette is vállalták az igazság szolgálatát, pedig tucatnyi kollégájuk már életével fizetett érte a „Vörös Brigádok” (vagy inkább halálbrigádok?) sor-tüzében. És hogy az igazság kiderítésének útja ma is göröngyös és megannyi akadály, csapda tarkítja, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a listán szereplő személyek többsége még mindig funkciójában maradhatott, illetve csak ideiglenesen „szabadságolták” őket, amíg az „igazság” ki nem derül. Vagyis abban a reményben, hogy felmentik őket.

Illúziók nélkül

Hiszen egy dolog a lista, más dolog a felelősség megállapítása — írta az egyik újság. Tehát az, hogy a névsor napvilágra kerülhetett, becsületes, tisztességes gondolkodású embereknek köszönhető. Olyanoknak, akiknek drágák a polgári szabadságjogok, védelmezik is a jobboldallal szemben, s nem idegenkednek annyira a munkásmozgalomtól, hogy az igazság leplezésével cinkosságot vállaljanak az összeesküvőkkel. Illúzióknak persze nincs helyük ezzel együtt sem. Hiszen „elit ezred” ide, „elit ezred” oda, a hatalom osztályjellege jottányit sem változott, továbbra is a nagytőke kezében van, amely jelenleg a kereszténydemokrata párt révén gyakorolja szocialista támogatással. A jobboldalnak pedig ahhoz fűződik érdeke, hogy mérsékelje az ügy horderejét, öszszegubancolja messzire nyúló szárait. Hatalmi érdekről, osztályérdekről lévén szó, nem lesz könnyű dolguk sem a bírának, sem az olasz haladó erőknek, amelyeknek érdekei egybeesnek a P-2-ügy háttérének teljes kiderítésével.

SIMÓ ENDRE

Minden héten

MAGYARORSZÁG

— teljes kép a világról

MAGYARORSZÁG
1981/24

7

Két vacsora Kairóban

Milyen amerikai fegyverek?

A Közép-keleti Paktum terve

III.

A szuezi válságnak huszonöt évvel ezelőtt több főszereplője volt. A nyugati táborban Dulles és az angol külügyminiszter, majd miniszterelnök, Sir Anthony Eden versenghetett a sztárszerepért.

Eden is, Dulles is egy-egy alkalommal találkozott Gamal Abdel Nasszerral. Mind a ketten egy-egy banketten, mindegyikük hazája kairói nagykövetségén.

Hal és bárány

Előbb volt Dulles és Nasszer találkozása. 1953. május 11-én este vacsoráztak együtt. A menü: leves, tányérhal, báránypecsenye és fagyalt. A politikai étrend: amerikai fegyverszállítások Egyiptomnak, Kairó tervezett bevonása a Közép-keleti Szerződés Szervezetébe.

Ami a fegyverek kérdését illeti: Faruk király rendszerének megbuktatása után az új egyiptomi rezsim fegyvereket kért Amerikától, s Washingtonban korántsem zárkóztak el a kérés teljesítése elől. Sőt tájékoztatták a „szabad tiszteket”, hogy volt egy titkos amerikai—egyiptomi szerződés, amelyet még Faruk királlyal kötöttek, s ennek alapján ötmillió dollár értékű fegyver szállítását helyezték kilátásba. Pacta sunt servanda — a megkötött szerződéseket be kell tartani...

De amikor Nasszer megnézte, milyen fegyverekről van szó, nyomban látta, hogy a király — a nép ellen akart fegyverkezni... Az amerikaiaktól páncélozott gépjárműveket, géppuskákat és más olyan fegyvereket rendelt, amelyekkel tüntetők ellenében védhette volna meg magát és rendszerét. Nasszer viszont harcokcsikat és harci repülőgépeket akart, ágyukat és hajókat. (Visszaemlékezett az 1948-as háborúra, szerinte akkor Egyiptom azért szenvedett vereséget, mert rossz löszere volt, hiába vásárolták meg mérgrágnán, a minősége olyan volt, hogy többször robbant egyiptomi katonák kezében, mint ahányszor az ellenség soraiban, több egyiptomi áldozatot követelt, mint ahány izraelinek okozta volna halálát.)

Az első amerikai—egyiptomi fegyverszállítási tárgyalásokon az új kairói rendszer már harcokcsikkal, szállítójárművekkel, tüzérrel és páncéltörő lövegekkel felszerelt páncélos hadosztály teljes fegyverzetét kérte az Egyesült Államoktól, emellett pedig a segítséget három, sugárhajtású repülőgépekből álló légiezred fölállításához.

Viszont az USA föltételt szabott: a METO-hoz való csatlako-

zást (Middle East Treaty Organization — Közép-keleti Szerződés Szervezete). Öt-hat évvel követte volna ez a NATO-t, egy évvel a SEATO-t...

Dulles azon a bizonyos kairói estében rá akarta venni Nasszert, Egyiptom is csatlakozzék a készülő szervezethez. Az egyiptomi vendég — az amerikai nagykövetségén Nasszer vendég volt — megkérdezte: miért kellene csatlakoznia, végül is ki ellen kíván védelmet biztosítani a paktum? Dulles kereken megmondta: „A Szovjetunió ellen.”

Nasszer meghökkent: „A Szovjetunió ötezer mérföldnyire van innen. Nekünk vele soha semmi bajunk nem volt. Támaspontjuk sem volt itt, ezzel szemben az angolok hetven éve itt vannak...”

Dulles sietve válaszolt: „A paktum értelmében az angolok a szerződő felek közé tartozván a támaspontjaikra csak a szerződés szervezetének a zászlaját vonhatják fel.”

Mire ismét Nasszer: „Népem kinevet, ha elébe állok s azt közlöm, hogy pusztán a zászló megváltoztatása az eddigi megszálló angolokból szövetségeseket várszolt. Hogyan mondjam népemnek, hogy engem nem nyugtalanít, ha egy gyilkos hatvan mérföldnyire tőlem, a Szuezi-csatorna mellett pisztolyt szegez rám, viszont amiatt már nagyon aggódom, hogy innen ötezer mérföldnyire valaki kést villogtat...”

Dulles, bármennyire is hangoztatta Nasszer, hogy a briteknek kell előbb kiüríteniük a csatornaövezetet, abban reménykedett, hogy a végén mégis rá lehet venni Egyiptomot a METO-ban való részvételre. (Kairóban szójátékot gyártottak: METO angolul ugyanúgy hangzik, mint az hogy „me too”. S ez annyi, mint „én is”.) Nasszer azt mondhatta magában: „Én sem...”

Semmiképp sem az angolok oldalán. Nem szabad elfeledni, hogy Egyiptom ellensége ekkor Nagy-Britannia volt. Az USA-nak nagy volt a tekintélye, főként a második világháborús győzelem óta. Imponált az egyiptomiaknak az Egyesült Államok gazdagsága, a kairói moziban pedig mást sem vetítettek, mint háborús filmeket, az amerikaiak hőstetteiről, az üzletekben pedig megjelentek az amerikai hűtőszekrények és televíziókészülékek.

Nagy-Britannia és Franciaország gyarmati hatalmak voltak, az USA nem. Az átlag egyiptomi tulajdonképp szívesen vette volna, ha Amerika vállal nagyobb szerepet a Közép-Keleten, kiszorítva a korhadt, meggyöngült kolonialista hatalmakat.

A Bagdadi Paktum végül is így jött létre: 1955. február 24-én Bagdadban aláírták az iraki—török védelmi szerződést, amelyhez április 4-én Nagy-Britannia, szeptember 23-án Pakisztán, november 3-án pedig Irán is csatlakozott. Később, már 1957 márciusában je-

SIR ANTHONY EDEN

Arabul köszöntötte vendégét

lentette be az amerikai kormány, hogy részt vesz a Bagdadi Paktum katonai bizottságának a munkájában. 1958. július 14-én aztán a monarchiát megdöntő, antiimperialista forradalom nyomán Irak kilépett, a névadó Bagdadról már nem lehetett a szövetséget elnevezni. A CENTO lett az új név. Az már szinte napjainkba visz el, hogy a teheráni fordulat után a CENTO is megszűnt létezni.

Eden Nasszer eltökélt szándékáról, hogy nem csatlakozik a tervezett közel-keleti szövetséghez, 1955. február 26-án szerezhetett a leghitelesebb formában tudomást. Akkor még külügyminiszter volt és Sir Winston Churchill miniszterelnök-helyettese. A SEATO bangkongi értekezletére utazott, úgy állt meg Kairóban. Edent elkísérte a felesége, Clarissa.

„Bájtársalgás”

A brit nagykövetség palotájában volt a vacsora. Nasszer ezredesi egyenruháját viselte, Eden frakkban volt, felesége hosszú estélyi ruhában. Nasszer nem vitte magával feleségét. (Heikal, Nasszer bizalmasa azt írja egyébként az elnök családi életéről, hogy az makulatlanul tiszta volt, Nasszert sohasem érdekelték a nők, a pénz, a lakomák. Rendszerint feleségével, három fiával és két lányával együtt ebédelt, vacsorázott. A kedvenc étele a fehér egyiptomi sajt volt. Nasszer egyetlen igazi szórakozása a filmnézés lévén, gyakran még étkezés közben is pergett a film...)

Az Eden—Nasszer vacsorán az angol vendéglátó azzal egykezett elbűvölni vendégét, hogy arabul köszöntötte, a Koránról és az arab költészetéről kezdett társalogni vele. Azt állította, hogy eredetileg az arab kultúrával akart foglalkozni, de aztán a politikai érdekesebb és vonzóbb hivatásnak ismerte fel. A „bájtársalgás” azonban nem sokáig tartott, Eden egyhamar rátért a tárgyra: miért ellenzi Nasszer a bagdai paktumot? Nasszer azt válaszolta, hogy az megosztja az arab világot, az arab egység koncepciója ellen való. Eden azzal replikázott, hogy ő igazán tudja, mi az arab egység, hiszen tőle származik az Arab Liga gondolata. Egy 1942-ben elmondott beszédére emlékeztetett, amelyben azt mondta, hogy

Nagy-Britannia rokonszenvenvel figyelni az arabok erőfeszítéseit, amelyek révén politikai kötelekeket kívánnak létrehozni. Akkor megjegyezte, hogy a háború után Nagy-Britannia támogatni fogja az arabokat. Nasszer megkockáztatta a megjegyzést: nem az angolok találták fel az arab egységet, Eden akkori beszéde csak reagálás volt az arab nacionalista mozgalomra, amely már akkor is jelentkezett.

Aztán ismét a bagdadi paktum körüli vitát folytatták. Eden felröptette Nasszernak, miért kell Egyiptomnak a maga elképzeléseit a többi arab országra ráerőszakolnia? Mire Nasszer: „Mi csak kifejtjük álláspontunkat, s ha támogatnak bennünket a többiek, ez abból a tényből fakad, hogy nézeteink megfelelnek a tömegek érzéseinek.”

Eden utolsó szava: „Nagy-Britannia készen áll Egyiptommal egyiptomi kérdésekről tárgyalni, de nem fogadhatja el Egyiptom állásfoglalását az egész arab világ helyzetével kapcsolatban. Senkinek sem lehet kétsége az iránt, milyen fontos Nagy-Britanniának az arab olaj, mind stratégiai, mind gazdasági tekintetben.”

A későbbiek folyamán, a szuezi válságban, ez tragikus módon igazolódott.

Eden emlékirataiban ez áll a Szuezi-csatornáról: „Ha a csatornát nem sikerül megtartanunk nemzetközi (értsd: angol—francia — A szerk.) tulajdonban, akkor ez elkerülhetetlenül odavezet, hogy sorra elveszítjük közel-keleti tőkeérdekeltségeinket és vagyontárgyainkat. Ezért az angol kormány, még ha egyedül kell is cselekednie, nem riadhat vissza akár az erőszak alkalmazásától sem, hogy megvédje hatalmi pozícióját. Ez volt a kormány irásiban is lerögzített álláspontja, s ezt én még ma is fenntartom...”

A szuezi agresszió későbbi indoklásában jellegzetes imperialista logika mutatkozott meg: minden helyes és jogszerű, ami egy imperialista hatalom vagy hatalmi csoport érdekeinek felel meg. „A közép-keleti olajmezők fokozott feltárása és az a tény, hogy Nyugat-Európa olajszükségletének nagy részét éppen ez az olaj fedezi, az utóbbi időben rendkívül megnövelte a Szuezi-csatorna jelentőségét. 1955-ben 14 666 hajó haladt át a csatornán. Háromnegyed részük a NATO-tagállamoké volt, majdnem egyharmaduk pedig brit tulajdon”. Így Eden az emlékirataiban.

A csatorna államosításának gondolata még nem merült fel akkor, amikor Nasszer Dullesszal vagy Edennel vacsorázott.

Az első pont

Viszont 1956. július 20-án, szombaton délelőtt, 10 és 11 óra között Nasszer eldöntötte: államosítja a Szuezi-csatornát, amely hosszú időn át a külföldi uralom jelképe volt az egyiptomi nép szemében, a csatorna bevételét pedig a Nagy Gát építésére fordítja. Aznap éjjel — Heikal memoárjai szerint — Nasszer íróasztalához ült és elkezdte számíogatni, mi is történik, ha államosítaná a Szuezi-csatornát. Ceruzával készítette jegyzeteit, hat, hosszában összehajtott papírlapra. Ezt a címet adta feljegyzéseinek: „Ha én volnék Eden...”

A helyzetértékelése 14 pontból állott.

Így kezdődött:

„1. Eden erőszakosan fog reagálni...”

(Folytatjuk.)